

UNIWERSYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Wydział Matematyki i Informatyki

Damian Kuich, Mikołaj Kowalczyk, Mateusz Michalski
Numer albumu: 434735, 434725, 416128

Platforma do generowania sprawdzianów z matematyki
Platform for generating math tests

Praca inżynierska na kierunku **informatyka**
napisana pod opieką
dr. Bartłomiej Przybylski

Poznań, 30 sierpnia 2021 r.

Poznań, 30 sierpnia 2021 r.

Oświadczenie

Ja, niżej podpisany Damian Kuich, Mikołaj Kowalczyk, Mateusz Michalski, student Wydziału Matematyki i Informatyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oświadczam, że przedkładaną pracę dyplomową pt. *Platforma do generowania sprawdzianów z matematyki* napisałem samodzielnie. Oznacza to, że przy pisaniu pracy, poza niezbędnymi konsultacjami, nie korzystałem z pomocy innych osób, a w szczególności nie zlecałem opracowania rozprawy lub jej części innym osobom, ani nie odpisywałem tej rozprawy lub jej części od innych osób. Oświadczam również, że egzemplarz pracy dyplomowej w wersji drukowanej jest całkowicie zgodny z egzemplarzem pracy dyplomowej w wersji elektronicznej. Jednocześnie przyjmuję do wiadomości, że przypisanie sobie, w pracy dyplomowej, autorstwa istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu lub ustalenia naukowego stanowi podstawę stwierdzenia nieważności postępowania w sprawie nadania tytułu zawodowego.

[TAK] wyrażam zgodę na udostępnianie mojej pracy w czytelni Archiwum UAM

[TAK] wyrażam zgodę na udostępnianie mojej pracy w zakresie koniecznym do ochrony mojego prawa do autorstwa lub praw osób trzecich

Streszczenie

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Ut purus elit, vestibulum ut, placerat ac, adipiscing vitae, felis. Curabitur dictum gravida mauris. Nam arcu libero, nonummy eget, consectetur id, vulputate a, magna. Donec vehicula augue eu neque. Pellentesque habitant morbi tristique senectus et netus et malesuada fames ac turpis egestas. Mauris ut leo. Cras viverra metus rhoncus sem. Nulla et lectus vestibulum urna fringilla ultrices. Phasellus eu tellus sit amet tortor gravida placerat. Integer sapien est, iaculis in, pretium quis, viverra ac, nunc. Praesent eget sem vel leo ultrices bibendum. Aenean faucibus. Morbi dolor nulla, malesuada eu, pulvinar at, mollis ac, nulla. Curabitur auctor semper nulla. Donec varius orci eget risus. Duis nibh mi, congue eu, accumsan eleifend, sagittis quis, diam. Duis eget orci sit amet orci dignissim rutrum.

Słowa kluczowe: klasa

Tu możesz umieścić swoją dedykację.

Spis treści

Rozdział 1. Wprowadzenie	8
1.1. Opis Projektu	8
1.2. Podział prac	9
1.2.1. Damian Kuich:	9
1.2.2. Mikołaj Kowalczyk:	9
1.2.3. Mateusz Michalski:	9
1.3. Podział Pracy Inżynierskiej	10
1.3.1. Rozdział 1: "Implementacja REST API z wykorzystaniem frameworka Django REST " - Damian Kuich	10
1.3.2. Rozdział 2: "Integracja projektu opartego o Django z bazą danych PostgreSQL " - Mikołaj Kowalczyk	10
1.3.3. Rozdział 3: "Tworzenie projektu graficznego i osadzenie go w serwisie przy pomocy Material-UI" - Mateusz Michalski	10
1.4. Opis Technologii	11
1.5. Wdrożenie Serwisu	11
Rozdział 2. Implementacja REST API z wykorzystaniem frameworka Django REST	13
2.1. Wstęp	13
2.1.1. HTTP	13
2.1.2. HTTP Request	13
2.1.3. Metody HTTP	14
2.1.4. Czym w zasadzie jest API ?	14
2.1.5. Co to jest URI ?	15
2.1.6. Endpoints	16
2.2. REST oraz REST API	17
2.3. Zasady REST	19
2.4. Podstawowy element REST API, czyli zasoby	23
2.4.1. Czym jest zasób?	24
2.4.2. Nazewnictwo	24
2.5. Model dojrzałości Richardsona	25
2.6. Django	28
2.6.1. URLs	29

2.6.2. Views	29
2.6.3. Models	30
2.6.4. Templates	30
2.7. Django REST Framework	30
2.7.1. Unifrom Interface	30
2.7.2. HATEOAS	30
2.7.3. Client-Server	31
2.7.4. Stateless	31
2.7.5. Cacheable	31
2.7.6. Layered System	31
2.7.7. Code-On-Demand	32
2.8. Podsumowanie	32
2.9. Bibliografia	32
Rozdział 3. Integracja projektu opartego o Django z bazą danych PostgreSQL	34
3.1. MySQL	35
3.2. MS SQL Server	36
3.3. Oracle	36
3.4. PostgreSQL	37
3.5. Łączenie z bazą danych PostgreSQL	38
3.6. Modele	39
3.7. Migracje	40
3.8. Relacje	42
3.8.1. Relacje jeden do jednego	42
3.8.2. Relacje jeden do wielu	43
3.8.3. Relacje wiele do wielu	44
3.8.4. Integralność danych	46
3.9. ORM w Django	47
3.9.1. Tworzenie obiektu	47
3.9.2. Pobieranie obiektu	48
3.9.3. Aktualizacja obiektu	51
3.9.4. Usuwanie obiektu	51
3.10. Wyzwalacze Django-PostgreSQL	51
3.10.1. Ochrona przed usunięciem modelu	52
3.10.2. Możliwość wyłącznie tworzenie lub odczytu	53
3.10.3. Miękkie usuwanie	53
3.10.4. Śledzenie zmian	54
3.11. Podsumowanie	55
Rozdział 4. React jako narzędzie do tworzenia interfejsu użytkownika	57
4.1. Czym jest React?	57
4.2. Dlaczego warto korzystać z Reacta?	58
4.3. Npm	60
4.4. Pojęcia Reacta	60
4.4.1. JSX	60

4.4.2. Komponenty	62
4.4.3. Stan i cykl życia	63
4.4.4. Renderowanie warunkowe	64
4.4.5. Hooki	66
4.4.6. Obsługa zdarzeń	67
4.5. Tworzenie formularzy oraz wymiana danych z serwerem	68
4.5.1. Axios	68
4.5.2. Yup	71
4.5.3. Formik	71
4.6. React Router	74
4.7. Podsumowanie	78

ROZDZIAŁ 1

Wprowadzenie

1.1. OPIS PROJEKTU

“Gen-Mat” jest to nowy serwis webowy do generowania i publikacji sprawdzianów z matematyki na poziomie szkół ponadpodstawowych. Głównym jego zadaniem jest pomóc grupie docelowej (nauczycielom matematyki) oszczędzić cenny czas, poprzez uproszczenie procesu tworzenia sprawdzianu. Nauczyciel zostanie odciążony z wymyślania i pisania zadań do sprawdzianu. Do jego dyspozycji przeznaczone są zadania zawarte w naszej bazie danych. Czynność, którą nauczyciel musi wykonać to wyszukanie poszczególnych zadań oraz przeniesienie ich na sprawdzian.

Atutem naszego generatora jest możliwość podzielenia sprawdzianu na grupy, dzięki czemu ograniczone zostanie oszukiwanie podczas pisania sprawdzianu.

Kolejną wygodną opcją jest pominięcie wyboru zadań i zdanie się na automatyczny wybór generatora. Jeżeli nauczycielowi nie spodoba się zadania wybrane przez serwis, może je w każdej chwili zamienić na inne.

Na bieżący moment baza danych składać będzie się wyłącznie z zadań zaczerpniętych z arkuszy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, ponieważ wymyślanie zadań przez założycieli serwisu wiązałoby się z bardzo dużym nakładem pracy oraz ryzykiem niskiej jakości zadań pod względem merytorycznym jak i edukacyjnym.

Aby wyeliminować ryzyko niewystarczającej ilości zadań, wprowadzona została możliwość dodawania zadań bezpośrednio przez nauczycieli, aby każdy z nich mógł stworzyć swój idealny sprawdzian. W trosce o prywatność naszych użytkowników, każdy z nich będzie miał możliwość decydowania czy chce podzielić się z innymi nauczycielami stworzonym przez siebie zadaniem. Zadania dodane do bazy danych będą również weryfikowane przez osobę do

tego przeznaczoną, aby nie zawierały treści, które mogą być nieodpowiednie w jakikolwiek sposób.

Zespół podzielony na dwie grupy dwuosobowe. Jedna z nich odpowiedzialna jest za Frontend, a druga za Backend. Zespół obrał metodykę pracy Scrum. Zadania są przypisywane przez Scrum Mastera na podstawie umiejętności danego członka zespołu. Następnie, co jakiś czas sprawdzany jest postęp danego zadania na podstawie tzw. "Task Review". Ostatnim punktem jest testowanie, czy zostało wykonane w sposób poprawny oraz czy nie pojawiły się jakiekolwiek błędy.

1.2. PODZIAŁ PRAC

1.2.1. Damian Kuich:

- Implementacja aplikacji serwerowej API
- Zarządzanie dokumentacją
- Pomoc przy tworzeniu bazy danych na potrzeby aplikacji API
- Reprezentatywna rola przed klientem
- Projektowanie architektury aplikacji serwerowej
- Komunikacja na linii zespół - klient(nauczyciele matematyki dla szkół ponadpodstawowych, jak i podstawowych). Komunikacja odbywała się mailowo, bądź przy pomocy portali społecznościowych(np. facebook).

1.2.2. Mikołaj Kowalczyk:

- Implementacja aplikacji serwerowej API
- Zarządzanie dokumentacją
- Stworzenia bazy danych na potrzeby aplikacji API
- Projektowanie architektury aplikacji serwerowej

1.2.3. Mateusz Michalski:

- Projektowanie interface'u użytkownika
- Zarządzanie dokumentacją

- Projektowanie architektury aplikacji webowej

1.3. PODZIAŁ PRACY INŻYNIERSKIEJ

Kolejne rozdziały pracy dyplomowej opisują zagadnienia, z którymi zespół zapoznał się podczas tworzenia projektu inżynierskiego.

1.3.1. Rozdział 1: "Implementacja REST API z wykorzystaniem frameworka Django REST " - Damian Kuich

- Historia REST API
- Python, a REST API
- Django REST framework
- Założenia architektury REST
- Różnice pomiędzy API, a REST API
- Zasady
- Obsługiwanie błędów
- REST API w projekcie "Gen-Mat"

1.3.2. Rozdział 2: "Integracja projektu opartego o Django z bazą danych PostgreSQL " - Mikołaj Kowalczyk

- Krótki opis co to jest baza danych
- Charakterystyka, MySQL, MS SQL Server, Oracle, PostgreSQL
- Zestawienie wad oraz zalet każdego z wyżej wymienionych systemów.
- Opis modelowania bazy danych, tworzenia jej przez Django oraz sposób w jaki się z nią łączy.
- Wylistowanie oraz opis najważniejszych modeli danych w naszej bazie.
- Opisanie relacji między tabelami.
- Opis czynności związanych z dostępem do danych za pomocą Django.
- Opis czynności mających na celu zachowanie integralności oraz spójności danych.

1.3.3. Rozdział 3: "Tworzenie projektu graficznego i osadzenie go w serwisie przy pomocy Material-UI" - Mateusz Michalski

- Czym jest React
- Podstawowe pojęcia Reacta

- Zaawansowane pojęcia Reacta
- Budowanie interfejsu przy pomocy komponentów

1.4. OPIS TECHNOLOGII

Serwis “Gen-Mat” korzysta z szerokiego zakresu technologii. Produkt oparty jest w szczególności na dwóch językach: Pythonie w wersji 3 i JavaScript’cie w wersji. Głównym czynnikiem, który kierował nami przy wyborze technologii było doświadczenie członków zespołu przy projektowaniu systemów opartych na danych językach programowania. Również ważnym aspektem była dla nas prostota przy implementacji naszych założeń projektowych i funkcjonalności.. Podstawą naszego projektu jest, też serwer oparty na serwisie Heroku. Umożliwia nam on szybkie i łatwe wdrażanie serwisu na etap produkcyjny, zachowując przy tym wysoką jakość świadczonych usług hostingowych. Projekt nasz jako aplikacja webowa, podzielony został na dwie główne części. Część backend’ową oraz część frontend’ową.

Backend odpowiedzialny jest za to czego użytkownik korzystający z naszego serwisu nie widzi. To są takie czynności, jak np. naprawa i utrzymywanie bazy danych, obsługa użytkowników, obsługa tokenów, spajanie zadań do utworzenia sprawdzianów etc. . Wykorzystuje on Pythonowy framework Django, który umożliwia nam w łatwy i prosty sposób stworzenie wysokiej jakości produktu. W pierwszej iteracji produktu podstawową bazą danych była MariaDB, jednakże wraz z rozwojem została ona zmieniona. Aktualnie serwis nasz korzysta z baz danych udostępnionych na Heroku, które operują na silniku PostgreSQL.

Frontend za to odpowiedzialny jest za część wizualną projektu. Obsługuje on np. wszystkie zapytania wysyłane przez użytkowników, przetwarzanie danych wysyłanych z bazy danych i wyświetlanie ich, komunikację z bazą danych za pomocą API, łączenie się z serwerem za pomocą HTTP, obsługa sesji użytkownika etc . Ta część naszego projektu opiera się na frameworku React, Który bazuje na języku JavaScript. Projekt nasz korzysta, też z frameworka Django REST do tworzenia RESTful API.

1.5. WDROŻENIE SERWISU

Opracowywany system informatyczny przeszedł kolejne kroki wdrożeniowe:

- Przygotowanie dokumentacji systemu, dokumentacji dla użytkownika

- Przygotowanie i skonfigurowanie niezbędnych środowisk, infrastruktury technicznej
- Przetestowanie systemu przez grupę testową potencjalnych użytkowników
- Przygotowanie systemu do wprowadzenia go na serwer zewnętrzny
- Udostępnienie systemu użytkownikom, użytkownicy mogą się dostać na serwis wchodząc w link, pod którym znajduje się nasz serwis. System został całościowo wdrożony przy pomocy platformy chmurowej Heroku.

ROZDZIAŁ 2

Implementacja REST API z wykorzystaniem frameworka Django REST

2.1. WSTĘP

Wstęp ma wprowadzić czytelnika w podstawowe definicje. Głównym zadaniem tego podrozdziału jest postawienie w pewnym sensie fundamentów do dalszego zrozumienia pracy.

2.1.1. HTTP

"**HTTP**(ang. *Hypertext Transfer Protocol*) jest protokołem przesyłania dokumentów hipertekstowych. Jest to podstawowy protokół sieci **WWW**(ang. *World Wide Web*), za pomocą którego przesyła się żądania udostępnienia dokumentów WWW i informacje o kliknięciu odnośnika oraz informacje z formularzy. Zadaniem stron WWW jest publikowanie informacji – natomiast protokół HTTP właśnie to umożliwia.

2.1.2. HTTP Request

Żądanie(ang. *Request*) w formie HTTP powinno posiadać cztery elementy:

1. **Metode HTTP**(ang. *Request method*) - określenie metody, którą chcemy wykorzystać dla danego zasobu.
2. **Nagłówek**(ang. *Header*) - może składać się kilku części i ma za zadanie przechowywać dodatkowe informacje o żądaniu.
3. **Ścieżkę do zasobu**(ang. *Resource path*) - URI, czyli ścieżka dostępu do zasobu.

4. **Ciało**(ang. *Body*) - Składa się tu dodatkowe informacje, które później wykorzystywane są do edycji albo tworzenia zasobów po stronie serwera. Może być puste.

Wyciąg 2-1. Przykład żądania HTTP

```
1 | POST news.com/articles
2 | Accept: application/json
3 | Body:
4 | {
5 |   "article":{
6 |     "title": "Some title",
7 |     "author": "Damian Kuich",
8 |     "text": "Something happened again",
9 |     "date": "25/02/2019",
10 |   }
11 | }
```

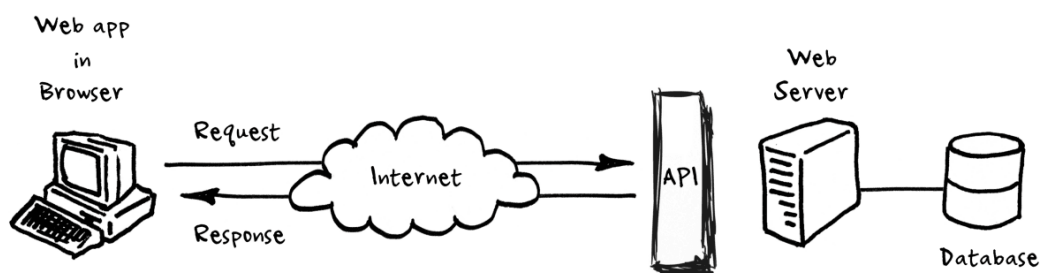
2.1.3. Metody HTTP

Metoda HTTP jest częścią zapytania HTTP odpowiedzialną za określenie akcji, która ma zostać podjęta w wyniku zapytania HTTP. Istnieje siedem aktualnie najczęściej wykorzystywanych metod:

1. **GET** - Odczytuje reprezentację zasobu i powinno wyłącznie zwracać dane.
2. **POST** - Wykorzystywane w celu przesyłania danych do wskazanego zasobu.
3. **PUT** - Aktualizuje całą reprezentację zasobu z wykorzystaniem przesłanych danych.
4. **PATCH** - Aktualizuje część reprezentacji zasobu z wykorzystaniem przesłanych danych.
5. **DELETE** - Usuwa wskazany zasób lub kolekcję zasobów.
6. **HEAD** - Pełni identyczną rolę jak GET, jednak w tym przypadku odpowiedź nie zawiera ciała, lecz nagłówki.
7. **OPTIONS** - Zwraca informację o możliwych opcjach dostępnych na danym zasobie.

2.1.4. Czym w zasadzie jest API ?

API(ang. *Application Programming Interface*) możemy najprościej przyrównać do rozmowy dwóch osób. Kiedy chcemy się dowiedzieć czegoś od drugiej osoby to wysyłamy do niej **prośbę**(ang. *Request*) o informację w jakimś formacie np. może być to format będący zdaniem pytającym, a ona zwraca nam **odpowiedź**(ang. *Response*) zawierającą pewne dane np. w formacie zdania twierdzącego. W skrócie API systematyzuje sposób rozmowy pomiędzy dwoma stronami. Istnieje wiele rodzajów API ale w tej pracy skupimy się na Web API, czyli API dla serwisów internetowych.

Rysunek 2.1. Zasada działania API

Źródło: <https://techrevv.com/what-is-api-and-its-types/>

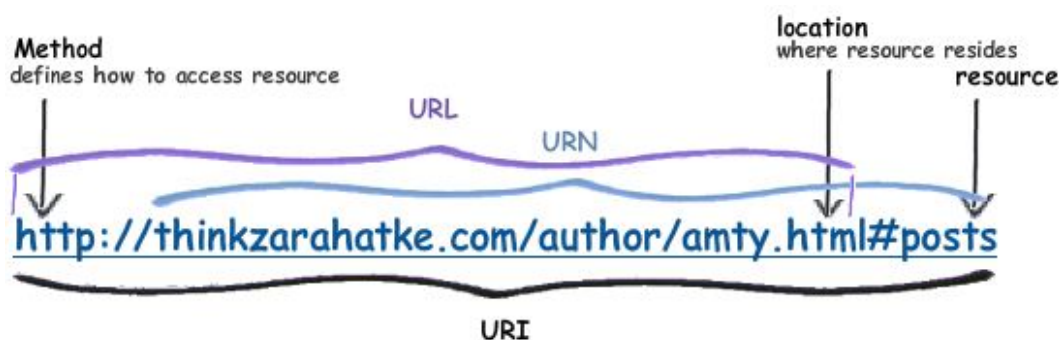
2.1.5. Co to jest URI ?

URI(ang. *Uniform Resource Identifier*) jest to ciąg znaków identyfikujący jakiś zasób, który, na chwilę obecną dla uproszczenia, będziemy utożsamiać z jakąś informacją. Istnieje pięć głównym charakterystyk URI:

1. Ciąg znaków powinien być **zwięzły**, czyli nie może składać się ze spacji, tabulatorów i innych niepotrzebnych znaków.
2. Nasza informacja może być **materialna**, czyli odwoływać się do elementu świata rzeczywistego np. budynku, osoby, ale także **abstrakcyjna**, czyli odwoływać się do np. usługi czy dokumentu sieci Web.
3. Identyfikator URI jest na stałe przypisany do danego zasobu. Powinien być **stabilny**, czyli nie zmieniać się i nie znikać.

4. Użytkownik może **odwołać się** do identyfikatora URI i otrzymać treściwą informację zwrotną.
5. Identyfikatory dokumentów sieci Web muszą być **jednoznaczne**, czyli nie powinny być mylone z identyfikatorami innych zasobów.

URI składa się z dwóch komponentów. Pierwszym z nich jest **URL**(ang. *Uniform Resource Locator*), który odnosi się do podzestawu URI. Oprócz identyfikacji zasobów, zapewnia on środki do ulokowania zasobu i opisuje podstawowy mechanizm dostępu (np. jego "położenie" w sieci). **URN**(ang. *Uniform Resource Name*) to podzbiór identyfikatorów URI, które zawierają nazwę w danej przestrzeni, ale nie zawierają lokalizacji. Dokumentacja mówi nam też, że każdy lokator może być też identyfikatorem, czyli **każdy URL może być URI, ale istnieją URI, które nie są URL**.

Rysunek 2.2. Zasada działania URI, URL i URN

Źródło: <https://prateekvjoshi.com/2014/02/22/url-vs-uri-vs-urn/>

2.1.6. Endpoints

Mówiąc najprościej, **punkt końcowy**(ang. *Endpoint*) to jeden koniec kanału komunikacyjnego. Gdy interfejs API współdziała z innym systemem, punkty tej komunikacji są traktowane jako punkty końcowe. W przypadku interfejsów API punkt końcowy może zawierać adres URL serwera lub usługi. Każdy punkt końcowy to lokalizacja, z której interfejsy API mogą uzyskać dostęp do zasobów potrzebnych do wykonywania swoich funkcji. Gdy interfejs API żąda informacji z aplikacji internetowej lub serwera, otrzymuje odpowiedź. Miejsce,

do którego interfejsy API wysyłają żądania i gdzie znajdują się zasoby, nazywane są punktami końcowymi.

Wyciąg 2-2. Przykładowe Endpointy

```
1 | https://somewebsite.org/name/{nameId} #Can be whole URL link  
2 | /name/{nameId} #but don't have to
```

2.2. REST ORAZ REST API

1. Historia REST i REST API

W latach dziewięćdziesiątych nie istniały jeszcze żadne ustandaryzowane metody tworzenia API oraz ich używania. Najczęściej używanym protokołem był **SOAP**(ang. *Simple Object Access Protocol*), który mimo posiadania w swej definicji słowa "*Simple*" , był strasznie skomplikowany do tworzenia, przetwarzania i debugowania. Wymagał on ręcznego napisania pliku XML z wywołaniem **RPC**(ang. *Remote Procedure Call*) w body. Po napisaniu trzeba było sprecyzować endpoint, przesłać metodą POST definicję w **kopercie**(ang. *SOAP envelope*) co znajduje się w wiadomości, dla kogo jest przeznaczona i czy wiadomość jest obowiązkowa lub opcjonalna do danego endpointa.

```
<?xml version="1.0"?>
<SOAP:Envelope
  xmlns:xsi="http://www.w3.org/1999/XMLSchema/instance"
  xmlns:xsd="http://www.w3.org/1999/XMLSchema/instance"
  xmlns:SOAP="urn:schemas-xmlsoap-org:soap.v1">
  <SOAP:Body>
    <calculateArea>
      <origin>
        <x xsd:type="float">10</x>
        <y xsd:type="float">20</y>
      </origin>
      <corner>
        <x xsd:type="float">100</x>
        <y xsd:type="float">200</y>
      </corner>
    </calculateArea>
  </SOAP:Body>
</SOAP:Envelope>
```

Rysunek 2.3. Przykładowe żądanie SOAP API

Źródło: <https://blog.readme.com/the-history-of-rest-apis/>

Wszystko zmieniło się w 2000 roku, kiedy to grupka deweloperów pod kierownictwem **Roya Feldinga** postawiła sobie za cel utworzenie standardu, by każde dwa serwery mogły porozumiewać się pomiędzy sobą w prosty sposób. W tym samym roku ów lider wydał rozprawę doktorską pt. *“Architectural Styles and the Design of Network-based Software”*, która to była zbiorem zasad nowej architektury nazwanej REST. Nowy standard opierał się na siedmiu głównych filarach:

- **Wydajność** - interakcje pomiędzy komponentami powinny być natychmiastowe.
- **Skalowalność** - umożliwiająca obsługę dużej ilości komponentów.
- **Prostota** - ujednolicenie interfejsu.
- **Modyfikowalność** - możliwość komponentów do zmian w celu sprostania zmieniającym się potrzebom.
- **Widoczność** - przejrzysta komunikacja między komponentami.

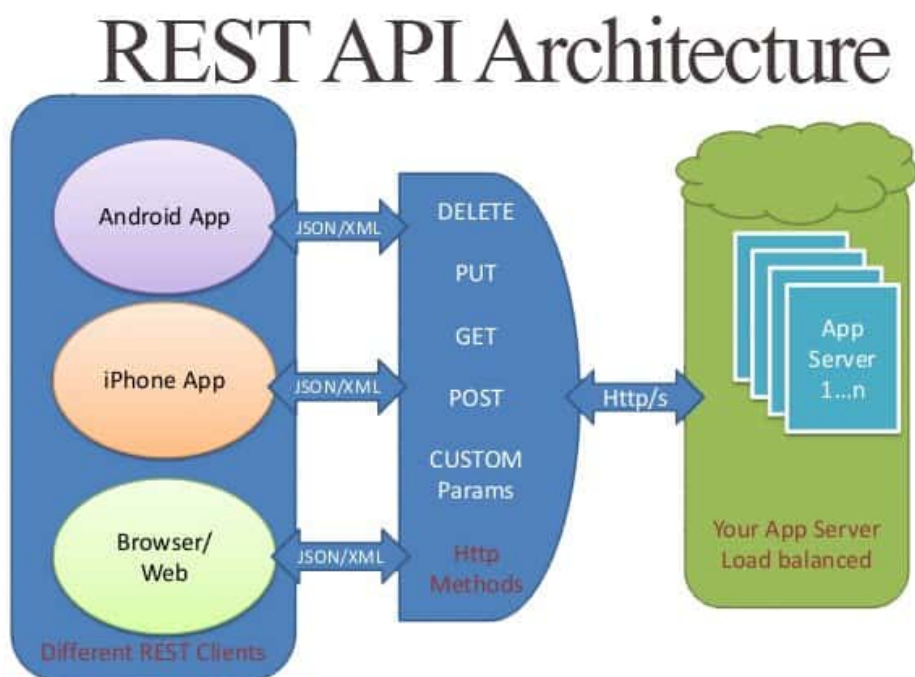
- **Przenośność** - możliwość przenoszenia kodu wraz z danymi.
- **Niezawodność** - odporność na awarie na poziomie systemu.

REST, czyli *The Representational State Transfer* jest niczym innym jak architekturą dla systemów webowych, który prawie zawsze bazuje na protokole HTTP. Jest to zbiór pewnych dobrych praktyk, które mają działać jako drogowskaz przy tworzeniu skalowalnych aplikacji. **REST API** jest natomiast interfejsem definiującym w jaki sposób użytkownik może skomunikować się z systemem, uzyskać dostęp do zasobów oraz w jakim formacie je otrzymuje, którego to kształt jest zdefiniowany przez architekturę REST.

2.3. ZASADY REST

Systemy oparte na architekturze REST nazywamy RESTful, jeżeli spełniają pewne wymagania. Systemy RESTful charakteryzują się tym, że są stateless i mają mocno podkreśloną granicę pomiędzy Klientem, a Serwerem. Roy Fielding podał sześć głównych cech, które powinny zawierać systemy oparte o architekturę REST:

- a) **Uniform Interface** - Serwer powinien udostępniać jednolite API, które będzie klarowne dla wszystkich systemów komunikujących się z nim. Dane powinny być w tym samym formacie i zawierać taki sam zakres. Interfejs powinien spełniać wymogi dla wielu urządzeń i aplikacji. Zasoby w systemie powinny mieć jeden Uniform Resource Identifier, który pozwalałby na wymianę danych i powinny być łatwo dostępne przez np. HTTP request GET.

Rysunek 2.4. Zasada działania REST API opartej na architekturze REST

Zasada ta zawiera jeszcze cztery reguły, który pomagają nam uprościć architekturę:

- i. **Resource identification in requests** - Sposób reprezentacji zasobu może być różny i odłączny od samego zasobu np. serwer nie wysyła danych wprost odczytanych z bazy tylko w formie JSON albo XML.
- ii. **Resource manipulation through representations** - Po otrzymaniu reprezentacji zasobów wraz z jego metadanymi od serwera, klient (jeśli ma do tego uprawnienia) może modyfikować oraz usuwać zasoby.
- iii. **Self-descriptive messages** - Odpowiedź serwera powinna zawierać wystarczającą ilość informacji, aby serwer mógł ją obsłużyć np. poprzez wartość "media type" (inaczej "MIME type").
- iv. **Hypermedia as the engine of application state (HATEOAS)** - HATEOAS jest ograniczeniem architektury aplikacji REST, która sprawia, że architektura stylu RESTful jest inna od większości innych architektur.

Termin "hypermedia" odnosi się do wszelkich treści zawierających łącza do innych form mediów, takich jak obrazy, filmy i teksty. Styl architektoniczny REST pozwala nam używać linków hipermedialnych w treści odpowiedzi. Pozwala klientowi dynamicznie przechodzić do odpowiednich zasobów korzystając z łączy hipermedialnych. Najlepiej zobrazować to na przykładzie Graph API od Facebooka np. korzystając z przykładowej odpowiedzi z ichniejszej dokumentacji. Niektóre wartości zostały skrócone dla przejrzystości:

Wyciąg 2-3. Odpowiedź od Graph API

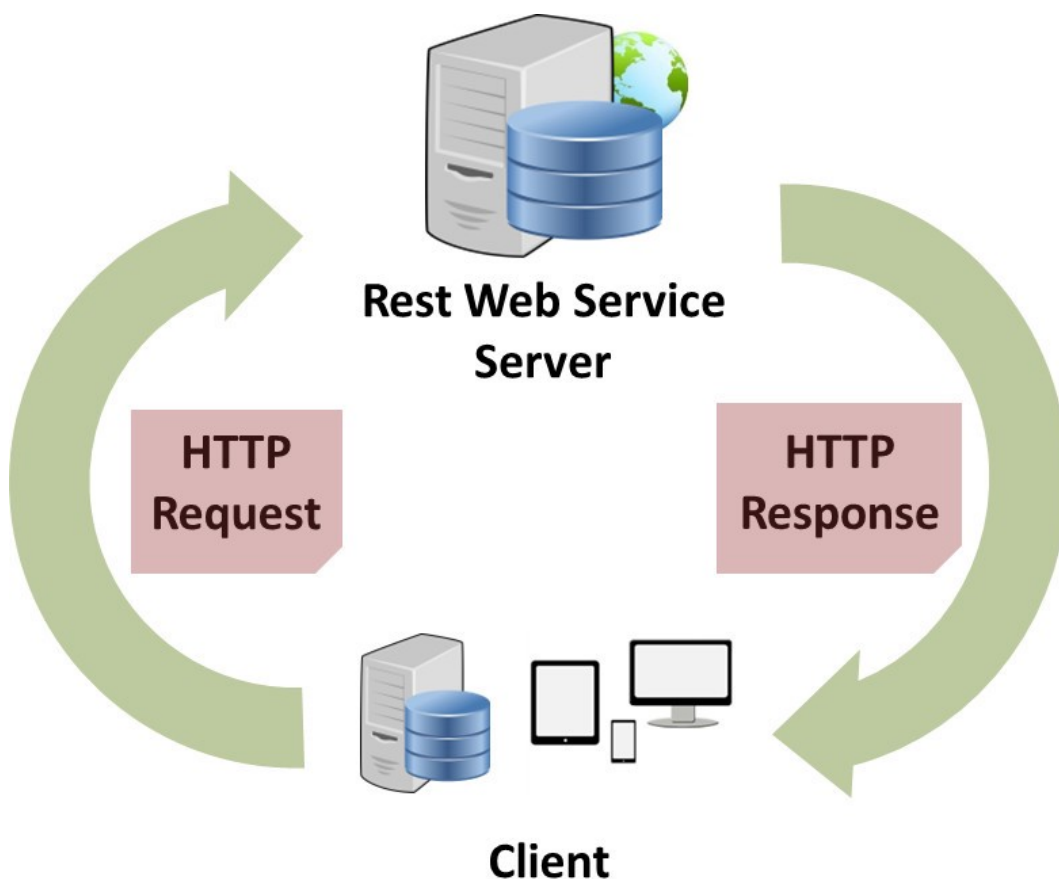
```
1 {
2   "feed": {
3     "data": [
4       {
5         "created_time": "2017-12-12T01:24:21+0000",
6         "message": "This picture of my grandson with ...",
7         "id": "820882001277849_1809387339093972"
8       },
9       {
10        "created_time": "2017-12-11T23:40:17+0000",
11        "message": ":)",
12        "id": "820882001277849_1809316002434439"
13      },
14      {
15        "created_time": "2017-12-11T23:31:38+0000",
16        "message": "Thought you might enjoy this...",
17        "id": "820882001277849_1809310929101613"
18      }
19    ],
20    "paging": {
21      "cursors": {
22        "before": "Q2c4U1pXNTBYM0YxWlhKNVgzTjBiM0...",
23        "after": "Q2c4U1pXNTBYM0YxWlhKNVgzTjBiM0..."
24      },
25      "next": "https://graph.facebook.com/820882001277849/feed?access_token=..."
26    }
27  },
28  "id": "820882001277849"
29 }
30 }
```

W sekcji paging, pod kluczem next widnieje link, który poprowadzi

nas do kolejnych wyników.

b) **Client-Server**

Powinna być widoczna granica pomiędzy klientem, a serwerem. Oznacza to, że klient i serwer mogą rozwijać się bez ingerencji pomiędzy sobą. Zamysł ten pomaga w realizacji ww. Uniform Interface, a także zwiększa możliwości skalowania i rozszerzalność, a obsługa błędów jest znacznie łatwiejsza. Jeżeli na przykład dokonamy jakiejś zmiany w aplikacji pisanej dla systemu iOS (to będzie nasz klient), to zmiana ta nie powinna w żaden sposób wpływać na aplikację serwerową (strukturę bazy danych itp.). Tak samo powinno to działać w drugą stronę.

Rysunek 2.5. REST w prosty sposób pomaga deweloperom w planowaniu interakcji pomiędzy niezależnymi systemami

c) **Stateless** - Według tego założenia wszystkie interakcje pomiędzy klientem, a serwerem powinny bezstanowe. Oznacza to, iż serwer nie zapisuje

żadnych stanów aplikacji klienta, a jedynie przetwarza informacje wysyłane przez niego. Każde żądanie powinno być przetwarzane jako nowe i zawierać komplet informacji. Jeżeli klient musi być stanowy, jak np. przy logowaniu, to każde żądanie powinno zawierać informacje by wykonać je wykonać wraz z danymi do autoryzacji i uwierzytelniania.

- d) **Cacheable** - odpowiedź, którą użytkownik otrzyma z REST API musi jasno definiować, czy ma ona być cacheable czy non-cacheable. Ma to znaczenie przy danych, które bardzo szybko stają się nieaktualne oraz przy danych, które aktualizują się relatywnie rzadko – nie ma sensu na przykład cache'ować współrzędnych geograficznych pędzącego samolotu, natomiast już jego kolor czy nazwę już tak.
- e) **Layered System** - REST pozwala na odseparowanie warstw. Możemy wdrożyć nasze API na serwer A, przechowywać dane na serwerze B i przetwarzać żądania na serwerze C. Klient nie wie o zewnętrznych usługach i serwisach, z których korzysta serwer. Pozwala to na rozbięcie serwisu na wiele mikroservisów, które można łatwo aktualizować. Dzięki temu zachowujemy transparentność i separację logiki od warstwy WWW. Niestety takie rozwiązanie ma pewne wady, ponieważ może wprowadzać opóźnienia przez potrzebę komunikacji pomiędzy różnymi częściami naszej aplikacji.
- f) **Code-On-Demand** - Jest to zasada, która jest opcjonalna, ponieważ prawie zawsze będziemy wysyłać dane w statycznej formie, jak np. XML albo JSON. Nasz serwis może wysyłać gotowe fragmenty kodu np. skrypty JavaScript do ich przetworzenia.

2.4. PODSTAWOWY ELEMENT REST API, CZYLI ZASOBY

The key abstraction of information in REST is a resource. Any information that can be named can be a resource: a document or image, a temporal service (e.g. "today's weather in Los Angeles"), a collection of other resources, a non-virtual object (e.g., a person), and so on. In other words, any concept that might be the target of an author's hypertext reference must fit within the definition of a resource. A resource is a conceptual mapping to a set of entities,

not the entity that corresponds to the mapping at any particular point in time.

(Roy Fielding)

2.4.1. Czym jest zasób?

Zasób(ang. *Resource*) jest elementarną częścią REST API. Wykorzystujemy go właśnie podczas interakcji z API. Czym więc jest zasób ? Nie jest łatwo odpowiedzieć na to pytanie, ponieważ zasób jest to pojęcie abstrakcyjne. Dowolna informacja, która może posiadać nazwę, może być zasobem. Dlatego też przyjęto kilka podstawowych kryteriów by można było nazwać daną informację zasobem:

- i. Musi być rzeczownikiem.
- ii. Musi być unikatowa, czyli definiować konkretną rzecz i być jak najbardziej sprecyzowana. Np. budynek nie jest zasobem, ponieważ jest zbyt ogólny, lecz biblioteka już nim jest.
- iii. Musi być możliwa do przedstawienia w formie danych.
- iv. Musi posiadać przynajmniej jeden adres URI, pod którym jest dostępny. URI jednocześnie jest nazwą, jak i zdrosem zasobu.

2.4.2. Nazewnictwo

Odpowiednie nazewnictwo i struktura informacji pozwala na zwiększenie użyteczności oraz elastyczności, ułatwiając rozbudowę i modyfikację aplikacji. Niestety sposób nazywania zasobów jest kwestią bardzo dyskusyjną i nie istnieje jedna zasada jak powinniśmy poprawnie nazywać zasoby. Jednakże istnieją wskazówki w jaki sposób możemy je nazywać:

- i. **Obiekty vs. Akcje** - Zasoby powinny być tak zaprojektowane by były odłączne od akcji. Dzięki temu możemy wykonywać wiele akcji na pojedynczym zasobie. Przytoczę taki przykład:

Wyciąg 2-4. Przykład pierwszy

```
1 | GET /users # Gets list of all users
2 | POST /users # Adds new user
```



```
3 | DELETE /users # Deletes all users
```

Wyciąg 2-5. Przykład drugi

```
1 | GET /getUsers # Gets list of all users  
2 | POST /addUsers # Adds new user  
3 | DELETE /users/delete # Deletes all users
```

Jak widać przykład pierwszy posiada jeden zasób `users` na którym wykonujemy różne akcje z wykorzystaniem metod HTTP, czyli mamy jeden zasób na którym wykonujemy wiele akcji. Natomiast przykład drugi posiada trzy różne adresy, które są połączone z akcją wykonywaną w naszej aplikacji. Jednoznacznie widać, że założenia z przykładu drugiego mocno odbiegają od naszych założeń REST, ponieważ powiązanie API z naszą aplikacją uniemożliwia rozwijanie się aplikacji, jak i API niezależnie od siebie.

- ii. **Rzeczowniki vs. Czasowniki** - jednym ze sposobów weryfikacji, czy zasób jest odłączony od akcji, jest użycie samego rzeczownika w nazwie. Jeśli w adresie URI zasobu znajduje się czasownik, np. `/getUsers` lub `/addUsers`, to możemy podejrzewać że ten zasób jest bardzo mocno powiązany z konkretną akcją.
- iii. **Liczba pojedyncza vs. Liczba mnoga** - starajmy się używać liczby mnogiej przy nazewnictwie zasobów, np. `/users` zamiast `/user`. Zwiększa to czytelność naszego API, jednakże ta zasada jest bardzo dyskusyjna. Obiektywnie nasze API powinno być zbudowane konsekwentnie i spójnie.

2.5. MODEL DOJRZAŁOŚCI RICHARDSONA

Jako że REST jest tylko zbiorem wytycznych i dobrych rad dla tworzenia API to deweloperzy mają bardzo dużą elastyczność do definiowania jak bardzo REST będzie ich API. Zakładając sytuację, że napisałeś sobie prostą aplikację RESTful API, to skąd możesz mieć pewność że jest ona w stylu REST? Ktoś może Ci powiedzieć, że skoro wykorzystujesz protokół HTTP i używasz formatu danych JSON, to twój serwis jest RESTful. **Model dojrzałości Richardsona** (ang. *Richardson Maturity Model*) pozwala ocenić w jakim stopniu twoja aplikacja jest RESTful. Model definiuje 4

poziomy(0-3) i zakłada, że **każde API należy do jednego z czterech poziomów dojrzałości**.

- i. **Poziom 0** - Na poziomie zerowym modelu dojrzałości znajdują się aplikacje, które nie spełniają założeń architektury REST. Protokół HTTP wykorzystywany jest tylko jako warstwa transportowa. Używane są tylko metody GET i POST oraz status zwracany zawsze jest 200 OK. Nie ma unikalnych adresów dla zasobów. Do tego poziomu zaliczamy np. protokoły SOAP i RPC.

Wyciąg 2-6. Przykładowe API dla poziomu 0

```
1 | POST /api/findSomething
2 | POST /api/updateSomething
```

Wyciąg 2-7. Dodawanie np. rzeczy

```
1 | POST /api/addSomething HTTP/1.1
2 | { "item_name":"Chair" }
```

Wyciąg 2-8. Odpowiedzi

```
1 | 200 OK
2 | { "item_id":50 }
3 | # or
4 | 200 OK
5 | { "error":"Wrong data input." }
```

- ii. **Poziom 1** - Na pierwszym poziomie modelu dojrzałości wykorzystywane jest wiele identyfikatorów URI, jednakże używa się podstawowych metod HTTP, jak np. GET, czy POST. Na tym poziomie mamy już zdefiniowane zasoby, które powinny posiadać indywidualny identyfikator URI. Zasób nie powinien być dostępny pod wieloma adresami, tzn. musi mieć unikalny adres.

Wyciąg 2-9. Przykładowe API dla poziomu 1

```
1 | POST /api/something/id/get
2 | POST /api/something/create
```

- iii. **Poziom 2** - Drugi poziom modelu dojrzałości rozszerza nasze podstawowe metody HTTP o dodatkowe, jak np. PUT, PATCH i DELETE.

Będziemy także używać dodanych metod zgodnie z ich przeznaczeniem.

Wyciąg 2-10. Przykładowe API dla poziomu 2

```
1 | POST /api/something
2 | GET /api/something/item_id
3 | PUT /api/something/item_id
4 | PATCH /api/something/item_id
5 | DELETE /api/something/item_id
```

Drugi poziom wprowadza też rozszerzenie dla naszych statusów odpowiedzi. Będziemy teraz wykorzystywać statusy zależnie od sposobu realizacji zapytania.

- A. 1XX – Kody informacyjne
- B. 2XX – Kody powodzenia
- C. 3XX – Kody przekierowania
- D. 4XX – Kody błędu aplikacji klienta
- E. 5XX – Kody błędu serwera

Wyciąg 2-11. Dodawanie np. rzeczy

```
1 | POST /api/addSomething HTTP/1.1
2 | { "item_name":"Chair" }
```

Wyciąg 2-12. Odpowiedzi

```
1 | 201 Created
2 | { "item_id":50 }
3 | # or
4 | 409 Conflict
5 | { "error":"Wrong data input." }
```

- iv. **Poziom 3** - Trzeci poziom (najwyższy) RMM wymaga implementacji HATEOAS. W wielu firmach trzeci poziom modelu nie jest realizowany, ze względu na dodatkową złożoność API. Firmy godzą się, z tym że ich API znajduje się na 2 poziomie, tym samym nie jest to RESTful API. HATEOAS kieruje interakcją dla klienta. Klient API nie zna wszystkich punktów końcowych API, dla których może wykonać żądanie.

Przeanalizujmy następujący przykład. Z dokumentacji API wiemy, pod jakim adresem URI możemy znaleźć osobę o danym identyfika-

torze. Wykonujemy żądanie GET, w wyniku którego otrzymujemy strukturę z danymi identyfikującymi osobę. Stosując HATEOAS dla pola identyfikującego adres osoby, zamiast id adresu otrzymamy adres URI do dodatkowych informacji dla powyższego zasobu. Przechodząc pod wybrany adres URI osoby, uzyskamy szczegółowe dane, gdzie np. zamiast identyfikatora adresu osoby otrzymamy link do zasobu reprezentującego adres. Wykorzystując HATEOAS dostarczamy klientowi linki do poruszania się po API. Zastosowanie HATEOAS minimalizuje nam dokumentację API. Usługa zaimplementowana na poziomie trzecim jest uważana za RESTful API.

Wyciąg 2-13. Przykład pobierania osoby o identyfikatorze 36:

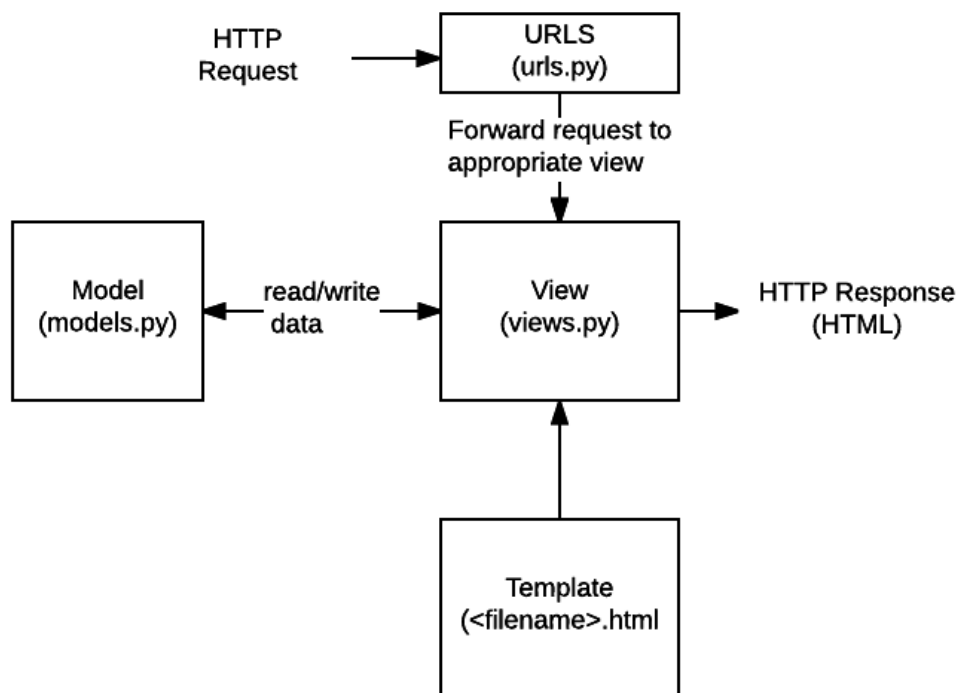
```
1 | GET /api/persons/36 HTTP/1.1
```

Wyciąg 2-14. Przykładowa odpowiedź:

```
1 | HTTP/1.1 200 OK
2 | { "id":36, "name":"Damian Kuich", "age":23,
3 |   "link":{"address":"/api/addresses/43"} }
```

2.6. DJANGO

Django jest open-source frameworkiem webowym opartym na języku Python, który w bardzo prosty sposób umożliwia tworzenie skalowalnych i szybkich serwisów. Powstał pod koniec 2003 roku jako ewolucyjne rozwinięcie aplikacji internetowych, tworzonych przez grupę programistów związanych z Lawrence Journal-World. Operuje on na modelu architektonicznym MTV(ang. *Model-Template-Views*).

Rysunek 2.6. Architektura MTV

Źródło:

<https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Learn/Server-side/Django/Introduction>

2.6.1. URLs

Chociaż możliwe jest przetwarzanie żądań z każdego adresu URL za pośrednictwem jednej funkcji, znacznie łatwiej jest napisać oddzielny widok(ang. *View*) do obsługi wielu zasobów. URLs służy do przekierowywania żądań HTTP do odpowiedniego widoku na podstawie adresu URL. Narzędzie odwzorowujące adresy URL może również dopasować określone wzorce ciągów lub cyfr, które pojawiają się w adresie URL, i przekazać je dalej jako dane.

2.6.2. Views

View służy do przetwarzania żądań i odpowiedzi HTTP. Ekstrahuje dane potrzebne do wykonania żądań z pomocą modeli(ang. *Models*), jak i formatują odpowiedzi do szablonów(ang. *Templates*).

2.6.3. Models

Modele to obiekty, które kształtują strukturę danych aplikacji. Umożliwiają wykonywanie na danych operacji, takich jak usuwanie, dodawanie, czy modyfikowanie.

2.6.4. Templates

Szablony to pliki tekstowe definiujące strukturę lub układ pliku (na przykład strony HTML), z symbolami zastępczymi używanymi do reprezentowania rzeczywistej zawartości. Widok może dynamicznie tworzyć stronę HTML przy użyciu szablonu HTML, wypełniając ją danymi z modelu. Szablon może służyć do definiowania struktury dowolnego typu pliku nie tylko HTML.

2.7. DJANGO REST FRAMEWORK

Django REST Framework jest open-source frameworkiem napisanym w języku Python. Pozwala on na implementację architektury REST do naszego API, co umożliwia nam utworzenie RESTful API. Opiszmy więc, jak została zaimplementowana architektura REST do tego frameworka, przechodząc przez jej główne założenia z rozdziału 2.3:

2.7.1. Unifrom Interface

Unifrom Interface mówił o ujednoliceniu API i danych, by były one klarowne dla innych serwisów. Powinno to oznaczać, że system powinien posiadać jeden główny URI dzięki, którym byśmy mogli korzystać z metod HTTP. Django REST Framework pomaga w budowaniu interfejsu API REST poprzez tworzenie punktów końcowych za pomocą widoków ogólnych. Te ogólne widoki pomagają stworzyć pełny punkt końcowy CRUD (create, read...) w modelu Django przy niewielkim wysiłku. Utworzony punkt końcowy jest zgodny z interfejsem API Rest struktury adresu URL dla zasobu.

2.7.2. HATEOAS

To czego REST nie robi, to dostarczenie czytelnych dla maszyny for-

mantów hypermedialnych takich jak HAL, Collection+JSON, JSON API lub mikroformantów HTML w sposób domyślny. Nie da też możliwości automagicznego stworzenia pełnego API HATEOAS zawierającego opisy formatów i semantycznie oflagowanych hiperlinków. Dla osiągnięcia takiego efektu musiałyby zostać podjęte decyzje wykraczające poza obszar frameworka.

2.7.3. Client-Server

Już sama esencja tego, że Django REST Framework pozwala utworzyć backend serwera, który nie jest częścią interfejsu użytkownika aplikacji, jest istotą architektury klient-serwer. Każda aplikacja, którą tworzymy za pomocą Django Rest Framework posiada API, które jest zupełnie oddzielne od API klienta.

2.7.4. Stateless

Django REST Framework dzięki interfejsowi WSGI/ASGI nie musi zapisywać żadnych informacji ani polegać na nich. Zobrazuje mniejwięcej zasadę działania:

Wyciąg 2-15. Przykład kodu stateless, gdzie nie zapisujemy żadnych danych:

```
1 while True:
2     request = io.listen_for_request()
3     response = handle_request(request)
4     return response
```

2.7.5. Cacheable

Django REST Framework ma wbudowane narzędzia do Cachowania.

2.7.6. Layered System

Django zapewnia wiele interesujących połączeń między warstwami, a użycie Django dla wszystkich warstw pozwala wykorzystać te połączenia. Na przykład użycie Django ORM oznacza, że otrzymujesz świetną aplikację administracyjną. Możesz wybrać inny ORM ale nie dostaniesz

razem z nim aplikacji administratora. Django, też nie utrudnia rozbicia naszego serwisu na wiele pomniejszych mikroserwisów.

2.7.7. Code-On-Demand

Django umożliwia na rozszerzenie funkcjonalności szablonów do wysyłania np. formularzy jako endpoint.

2.8. PODSUMOWANIE

W pracy przedstawiłem podstawowe zagadnienia związane z API. Omówiłem także główne cechy i zasady REST. Zwróciłem uwagę na to, co sprawia, że nasze API jest RESTful. Wspomniałem też o ewolucji API dzięki modelowi dojrzałości Richardsona. Na końcu mojej pracy ponownie przedstawiłem główne założenia architektury REST, jednakże tym razem dla stwierdzenia czy Django REST Framework naprawdę pozwala na tworzenie prawdziwego RESTful API. Po przeanalizowaniu implementacji głównych paradygmatów REST w Django REST Framework, czy nawet w samym Django, mogę wywnioskować, że umożliwia on tworzenie API zgodnie z REST.

2.9. BIBLIOGRAFIA

- i. Dokumentacja Frameworka Django REST. <https://www.django-rest-framework.org>.
- ii. Mark, M. REST API Design Rulebook. O'Reilly, 2011.
- iii. REST API Tutorial, <https://restfulapi.net>.
- iv. WIKIPEDIA.ORG. API. <https://en.wikipedia.org/wiki/API>.
- v. Krzysztof. RESTful API – Richardson Maturity Model. <https://devkr.pl> (2018)
- vi. Dokumentacja Frameworka Django. <https://docs.djangoproject.com/en/3.2/>
- vii. WIKIPEDIA.ORG. Representational state transfer. <https://en.wikipedia.org/wiki/Representati>
- viii. Rinu Gour. Working Structure of Django MTV Architecture. <https://towardsdatascience.com/w> (2019)
- ix. Grzegorz Kwaśniewski. REST API od podstaw. <https://www.devmobile.pl/rest-api-od-podstaw> (2018)

- x. T. Berners-Lee. Uniform Resource Identifier (URI): Generic Syntax. <https://www.ietf.org/rfc/rfc3986.txt> (2005)
- xi. Dominik Szczepaniak. Wstep do REST API. <https://devszczepaniak.pl/wstep-do-rest-api/> (2018)
- xii. Smartbear. API Endpoints - What Are They? Why Do They Matter? <https://smartbear.com/learn/performance-monitoring/api-endpoints/>
- xiii. Read Me. The History of REST APIs. <https://blog.readme.com/the-history-of-rest-apis/> (2016)
- xiv. bd90. Dlaczego Twoje API nie jest RESTful. <https://bd90.pl/dlaczego-twoje-api-nie-jest-restful/> (2018)
- xv. Geordy James. Creating a simple REST API in PHP. <https://cutt.ly/6bMyxTy> (2017)
- xvi. Hooman Staff. What is API – And it's Types. <https://techrevv.com/what-is-api-and-its-types/> (2021)
- xvii. SoapUI Documentation. What Is A REST API?. <https://www.soapui.org/learn/api/what-is-a-r>
- xviii. Patryk Śladek. REST API – model dojrzałości Richardsona. <https://jakzostacprogramista.net/20> (2020)

ROZDZIAŁ 3

Integracja projektu opartego o Django z bazą danych PostgreSQL

Baza danych to zbiór informacji, danych, zazwyczaj przechowywanych w formie elektronicznej w systemie komputerowych.

Dane umieszczone są w wierszach i kolumnach wielu tabel, dzięki czemu przetwarzanie ich oraz tworzenie zapytań ich dotyczących odbywa się w zorganizowany i sprawny sposób. W dzisiejszych czasach większość baz danych wykorzystuje język SQL (Structured Query Language, strukturalny język zapytań) do tworzenia zapytań i zapisywania danych.

Język SQL to język programowania używany do tworzenia zapytań dotyczących danych. Jest wykorzystywany przez niemal wszystkie relacyjne bazy danych. Został on opracowany w latach 70. przez firmę IBM. Przy tworzeniu języka brała udział firma Oracle, czego efektem było wprowadzenie standardu SQL ANSI i powstanie wielu rozszerzeń języka SQL.

Istnieje wiele typów baz danych. Oto kilka z nich:

- Relacyjne bazy danych
- Obiektowe bazy danych
- Rozproszone bazy danych
- Hurtownie danych
- Bazy danych NoSQL
- Grafowe bazy danych
- Bazy danych OLTP
- Bazy danych open source
- Chmurowe bazy danych
- Wielomodelowa baza danych
- Bazy danych dokumentowe/JSON
- Samoczynne bazy danych

Bazy danych obsługiwane są przez DBMS czyli system zarządzania bazami danych. Stanowi on swego rodzaju pomost między danymi a programami wykorzystującymi dane lub użytkownikami końcowymi.

Dzięki niemu można pobierać, aktualizować informacje oraz konfigurować sposób, w jaki są one zorganizowane. System pozwala również na wykonywanie zadań administracyjnych, takich jak tworzenie oraz przywracanie kopii zapasowych.

W mojej pracy krótko przedstawię cztery systemy zarządzania bazami danych:

- MySQL
- MS SQL Server
- Oracle
- PostgreSQL

3.1. MySQL

MySQL to darmowy i otwarty system zarządzania relacyjnymi bazami danych (RDBMS). Jego właścicielem jest Oracle, który oferuje płatne wersje premium MySQL z dodatkowymi usługami. Jest to lekka baza danych, która może być instalowana i używana przez programistów na serwerach aplikacji produkcyjnych z dużymi aplikacjami wielowarstwowymi, a także na komputerze stacjonarnym. Jest bezpieczny i nie jest podatny na żadne luki w zabezpieczeniach.

MySQL oferuje obsługę następujących języków: C/C++, Delphi, Java, Lisp, Node.js, Perl, PHP, R.

MySQL oferuje obsługę w chmurze, instalacje lokalne oraz jest kompatybilny z następującymi systemami operacyjnymi i formatami: Windows, MacOS, Linux (Ubuntu, Debian, Generic, SUSE Linux Enterprise Server, Red Hat Enterprises, Oracle), Oracle Solaris, Fedora, FreeBSD.

Tabela 3.1. Wady i zalety MySQL

Zalety	Wady
Ochrona danych	Złożona logika biznesowa
Skalowalność na żądanie	Kilka problemów ze stabilnością
Całodobowa dostępność	Transakcje nie są obsługiwane zbyt wydajnie
Kompleksowe wsparcie transakcyjne	Funkcjonalność zależna od dodatków
Pełna kontrola przepływu pracy	Wcześniejsza wiedza jest koniecznością
Elastyczność open source	
Szerokie zastosowanie i łatwe w użyciu	
Szybki, przenośny i bezpieczny	Konieczna jest znajomość tematu

3.2. MS SQL SERVER

MS SQL Server to relacyjny system zarządzania bazami danych (RDBM) opracowany i obsługiwany przez firmę Microsoft. Używa wariantu *Structured Query Language* (SQL) o nazwie T-SQL (dla Transact-SQL). Zwykle zawiera silnik relacyjnej bazy danych, który przechowuje dane w tabelach, kolumnach i wierszach, *Integration Services* (SSIS), które są narzędziem do przenoszenia danych do importowania, eksportowania i przekształcania danych, *Reporting Services* (SSRS), które służą do tworzenia raporty i udostępniają raporty użytkownikom końcowym, a także *Analysis Services* (SSAS), czyli wielowymiarowa baza danych służąca do wykonywania zapytań o dane z głównego silnika bazy danych.

MS SQL Server oferuje obsługę języków programowania takich jak: C#, C++, Delphi, Go, Java, JavaScript, PHP, Python, R, Ruby, Visual Basic. MS SQL Server jest dostępny na systemach Microsoft Windows oraz Linux.

Tabela 3.2. Wady i zalety MS SQL Server

Zalety	Wady
Dostępna wersja darmowa systemu	Kosztowna wersja dla przedsiębiorstw
Wysokie bezpieczeństwo danych	Ograniczona kompatybilność
Łatwość konfiguracji	Kilka problemów ze stabilnością
Łatwość konfiguracji	
Wsparcie odzyskiwania danych	

3.3. ORACLE

Oracle to system zarządzania relacyjnymi bazami danych wydany w 1980 roku z podstawowymi funkcjami SQL, który sam się steruje, zabezpiecza, samo naprawia i eliminuje podatne na błędy ręczne zarządzanie bazą danych. Umożliwia bezpieczne przechowywanie i szybkie pobieranie danych. Oracle to pierwsze narzędzie bazodanowe opracowane do celów biznesowych do zarządzania danymi za pomocą języka zapytań.

Oracle oferuje obsługę języków programowania takich jak: C, C#, C++, Delphi, Haskell, Java, JavaScript, C, Perl, PHP, Python, R, Ruby, Visual Basic.

Oracle jest dostępny dla następujących systemów operacyjnych: Windows, Mac OS X, Linux, UNIX, z/OS.

Tabela 3.3. Wady i zalety MySQL

Zalety	Wady
Wszechstronność	Trudny do nauczenia i obsługi
Kompatybilność ze składnią SQL i PL	Wysoki koszt obsługi
Poprawiona wydajność	Składniki zapytań poza standardem ANSI
Grupowanie transakcji	Intensywne obciążenie sprzętu

3.4. POSTGRESQL

PostgreSQL to darmowy i otwarty system zarządzania obiektowo-relacyjnymi bazami danych (ORDBMS). Obecnie zarządzany jest przez społeczność programistów, która pomaga ułatwić i przyspieszyć pracę wszystkich użytkowników. PostgreSQL zapewnia zarówno obiektową, jak i relacyjną funkcjonalność bazy danych. Był pierwszym systemem DBMS, który zaimplementował funkcje kontroli współbieżności wielu wersji (MVCC). Jest obecnie uważany za najbardziej zaawansowany silnik bazy danych. Obsługuje tekst, obrazy, dźwięki i wideo oraz zawiera interfejsy programistyczne dla wielu języków. PostgreSQL może być rozszerzany przez użytkownika na wiele sposobów.

PostgreSQL oferuje obsługę nieco szerszej gamy języków: C/C++, Delphi, Erlang, Go, Java, JavaScript, Lisp, .Net, Python, R, Tcl.

PostgreSQL jest dostępny dla następujących systemów operacyjnych: MacOS, Solaris, Windows, BSD (FreeBSD, OpenBSD), Linux, CentOS, Fedora, Scientific, Oracle, Debian, Ubuntu Linux i pochodne.

Tabela 3.4. Wady i zalety PostgreSQL

Zalety	Wady
Wysokie skalowalność	Stosunkowo niska prędkość czytania
Posiada wiele interfejsów	Optymalna konfiguracja może być kłopotliwa
Obsługuje JSON	
Szerokie możliwości rozbudowy	
Przetwarzanie złożonych typów danych	
Elastyczne wyszukiwanie pełno tekstowe	
Wieloplatformowy	
Zdolny do obsługi danych w TB	

W naszym projekcie zastosowany został PostgreSQL. Jednym z głównych czynników wpływających na wybór był fakt, że PostgreSQL oferowany jest poprzez używaną przez nas platformę chmurową Heroku.

3.5. ŁĄCZENIE Z BAZĄ DANYCH POSTGRESQL

Integracja Django z PostgreSQL rozpoczyna się od stworzenia nowej bazy lub połączenia z istniejącą już bazą danych. Domyślnie Django jest skonfigurowane do używania SQLite jako swojego zaplecza, dlatego wymagana jest lekka zmiana zawartość pliku settings.py tak, aby używanie Postgresa było możliwe.

Poniżej znajduje się kod potrzebny do połączenia się bazą danych oferowaną przez Heroku.

Wyciąg 3-1. Fragment pliku settings.py

```
1 DATABASES = {,
2     'default': {
3         'ENGINE': 'django.db.backends.postgresql',
4         'NAME': '',
5         'USER': '',
6         'PASSWORD': '',
7         'HOST': 'ec2-54-160-18-230.compute-1.amazonaws.com',
8         'PORT': '5432',
9     }
10 }
```

3.6. MODELE

Na początku baza posiada podstawowe modele danych takie jak `Users` oraz `Groups`. Aby zawierała inne dane, potrzebne jest zdefiniowanie ich w naszym frameworku w pliku `models.py`. Najważniejszą częścią modelu są zdefiniowane pola bazy danych, będące instancją klasy `Field`. Są to na przykład: `CharField`, `TextField`, `ForeignKey`, `IntegerField`, `BooleanField`, `DateTimeField`.

Pola modeli przeznaczone dla PostgreSQL (`django.contrib.postgres.fields`):

- `ArrayField` - pole do przechowywania list danych
- `HStoreField` - pole do przechowywania par klucz:wartość. W Pythonie typ danych reprezentowany jako `dict`
- `JSONField` - pole do przechowywania danych zakodowanych w formacie JSON
- `IntegerRangeField` - pole przechowuje zakres liczb całkowitych
- `BigIntegerRangeField` - pole przechowuje zakres dużych liczb całkowitych
- `DecimalRangeField` - pole przechowuje zakres wartości zmiennoprzecinkowych
- `DateTimeRangeField` - pole przechowuje szereg sygnatur czasowych
- `DateRangeField` - pole przechowuje zakres dat

Każde pole określone jest poprzez specyficzne argumenty. Przykładowo pole `CharField` wymaga podania argumentu `max_length`, który określa maksymalną ilość znaków. Każde pole posiada również zestaw argumentów dostępnych dla każdego z nich np.: `null` (`True/False`), `blank` (`True/False`), `default`, `unique` (`True/False`).

Wyciąg 3-2. Fragment pliku `models.py`

```
1 class Section(models.Model):
2     section_name = models.CharField(max_length=500,unique=True)
3
4     def __str__(self):
5         return self.nasza_nazwa()
6
7     def наша_nazwa(self):
8         return self.section_name
9
10 class Skill(models.Model):
11     skill_name = models.CharField(max_length=500,unique=True)
12     section = models.ForeignKey(Section, on_delete=models.CASCADE)
```

```
13         # ...
14         return self.skill_name
15
16     class Task(models.Model):
17         RODZAJE = {
18             (1, 'Otwarte'),
19             (2, 'Zamkniete'),
20         }
21         POZIOM = {
22             (1, 'Podstawowy'),
23             (2, 'Rozszerzony'),
24         }
25         text = models.CharField(max_length=600, unique=True)
26         wronganswers = ArrayField(models.CharField(
27             max_length=200), blank=True)
28         correctans = ArrayField(models.CharField(
29             max_length=200), blank=True)
30         type = models.IntegerField(choices=RODZAJE)
31
32         # ...
33         return self.text
```

Powyższy przykład obrazuje definicje modeli Skill, Section oraz Task, które odpowiadają zadaniu oraz działom wraz z umiejętnościami w Generatorze Sprawdzianów. Na końcu każdego modelu dodana została jego reprezentacja, przez co w zakładce admin widoczna będzie nazwa obiektu, co w znacznym stopniu ułatwi jego identyfikację.

3.7. MIGRACJE

Po zdefiniowaniu modelu, wymagane jest wykonanie migracji. Migracje to sposób Django na propagowanie zmian wprowadzanych w modelach takich jak dodawanie pola, edytowanie, usuwanie modelu itp. do schematu bazy danych. Są zaprojektowane w taki sposób, aby były w większości automatyczne, jednak wymagane jest ich tworzenie w taki sposób, aby uniknąć powstania błędów. *Makemigrations* jest odpowiedzialne za pakowanie zmian w modelu do indywidualnych plików migracyjnych, z kolei *migrate* jest odpowiedzialny za stosowanie ich w bazie danych. Niektóre bazy danych są bardziej wydajne niż inne, biorąc pod uwagę migrację schematów. PostgreSQL cechuje się wysoką wydajnością pod względem obsługi schematów, natomiast MySQL nie obsługuje transakcji zmiany

schematu. Jeżeli dana migracja się nie powiedzie, zmuszeni jesteśmy ręcznie cofnąć zmiany, a następnie spróbować ponownie.

Aby zbudować tabele w bazie danych, wykonujemy migrację i uruchamiamy ją poniższymi poleceniami:

```
1 >python manage.py makemigrations
2 >python manage.py migrate
```

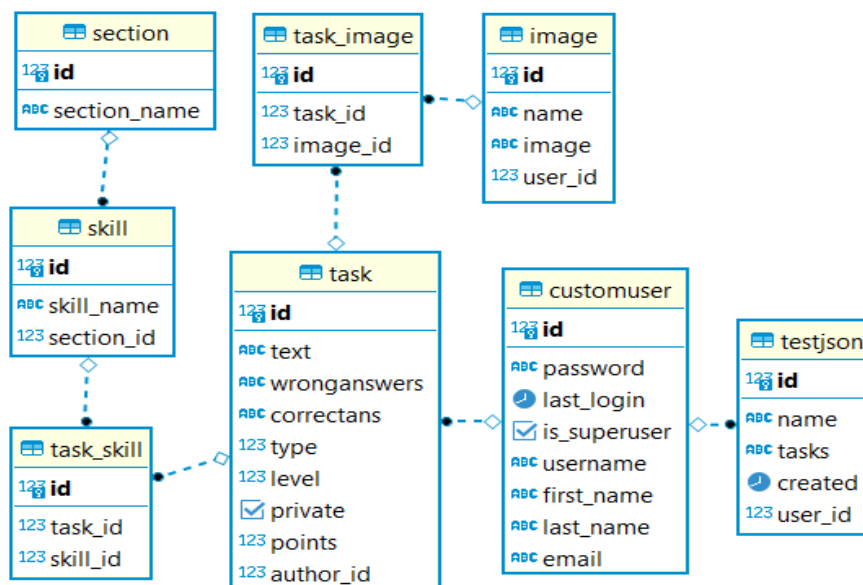
Po wykonaniu migracji, Django wprowadzi do bazy danych następujące polecenie.

Wyciąg 3-3. SQL dla modelu Task, Skill oraz Section

```
1 CREATE TABLE "section" (
2     "id" serial NOT NULL PRIMARY KEY,
3     "section_name" varchar(500) NOT NULL UNIQUE
4 );
5 CREATE TABLE "skill" (
6     "id" serial NOT NULL PRIMARY KEY,
7     "skill_name" varchar(500) NOT NULL UNIQUE,
8     "section_id" integer NOT NULL
9 );
10 CREATE TABLE "task" (
11     "id" serial NOT NULL PRIMARY KEY,
12     "text" varchar(600) NOT NULL UNIQUE,
13     "wronganswers" varchar(200)[] NOT NULL,
14     "correctans" varchar(200)[] NOT NULL,
15     "type" integer NOT NULL,
16     "level" integer NOT NULL,
17     "private" boolean NOT NULL,
18     "points" integer NOT NULL,
19     "author_id" integer NOT NULL
20 );
21 CREATE TABLE "task_skill" (
22     "id" serial NOT NULL PRIMARY KEY,
23     "task_id" integer NOT NULL,
24     "skill_id" integer NOT NULL
25 );
26 # ...
```

Porównując wycinek 3-3 z powyższym poleceniem zauważyć można, że w pliku models.py atrybut id będący kluczem głównym tabeli nie został zdefiniowany. W takim przypadku framework Django własnoręcznie wykonał jego określenie.

3.8. RELACJE

Rysunek 3.1

Powyższy rysunek 3.1 obrazuje główne tabele znajdujące się w bazie danych naszego projektu. Każda tabela połączona jest z jedną, lub wieloma tabelami za pomocą relacji.

Relacjami nazywamy skojarzenia między dwoma typami jednostek. W relacyjnej bazie danych działają one między dwiema tabelami, przy czym jedna tabela posiada klucz obcy klucza podstawowego drugiej tabeli. Dzięki relacjom możemy dzielić i przechowywać dane w różnych tabelach.

W Django możliwe jest użycie trzech najpopularniejszych typów relacji w bazie danych:

- Jeden do jednego ang. *One-to-one*
- Jeden do wielu ang. *One-to-many*
- Wiele do wielu ang. *Many-to-many*

3.8.1. Relacje jeden do jednego

W relacji jeden do jednego tylko jeden rekord tabeli A (najczęściej klucz podstawowy) może być powiązany z innym rekordem tabeli B mającym taką samą wartość. Przykładem może być uczeń, który posiada tylko

jedną szafkę w szkole. W Django należy użyć typu `OneToOneField`, aby zdefiniować relację jeden do jednego.

Wyciąg 3-4. Jeden do jednego Student-School locker

```
1 class School_locker(models.Model):
2     address = models.CharField(max_length=50)
3
4     def __str__(self):
5         return self.address
6
7 class Student(models.Model):
8     name = models.CharField(max_length=25)
9     locker = models.OneToOneField(
10         School_locker,
11         on_delete=models.CASCADE,
12         primary_key=True,
13     )
14
15     def __str__(self):
16         return self.name
```

3.8.2. Relacje jeden do wielu

Relacja jeden do wielu jest najczęściej używanym typem połączenia i odpowiada sytuacji, gdy pojedynczemu rekordowi z tabeli A jest przyporządkowany jeden lub wiele rekordów z tabeli B, natomiast pojedynczemu rekordowi z tabeli B jest przyporządkowany dokładnie jeden rekord z tabeli A. Aby zdefiniować relację jeden do wielu w Django, należy użyć **ForeignKey**. Przykładem mogą być modele `Section` (dział) oraz `Skill` (umiejętność) zawarte w projekcie.

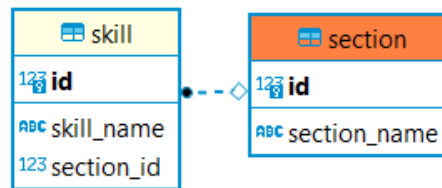
Wyciąg 3-5. Jeden do wielu Section-Skill

```
1 class Section(models.Model):
2     section_name = models.CharField(max_length=500, unique=True)
3
4     def __str__(self):
5         return self.nasza_nazwa()
6
7     def наша_nazwa(self):
8         return self.section_name
```

```

9
10 class Skill(models.Model):
11     skill_name = models.CharField(max_length=500,unique=True)
12     section = models.ForeignKey(Section, on_delete=models.CASCADE)
13     def __str__(self):
14         return self.nasza_nazwa()
15
16     def наша_nazwa(self):
17         return self.skill_name

```


Rysunek 3.2. Wiele do jednego Section-Skill

W modelu Skill zawarty jest klucz obcy modelu Section, co pozwala na przypisanie kilku umiejętności do jednego działu.

3.8.3. Relacje wiele do wielu

Relacja wiele do wielu występuje w sytuacji, gdy rekordowi tabeli A przyporządkowany jest jeden lub wiele rekordów tabeli B. Sytuacja ta ma miejsce również z drugiej strony. Aby zdefiniować relację wiele do wielu w Django, należy użyć `ManyToManyField`. Za przykład można obrać model Task (zadanie) oraz Skill (umiejętność).

Wyciąg 3-6. Wiele do wielu Task-Skill

```

1 class Skill(models.Model):
2     skill_name = models.CharField(max_length=500,unique=True)
3     section = models.ForeignKey(Section, on_delete=models.CASCADE)
4     # ...
5
6 class Task(models.Model):
7     # ...
8     skill = models.ManyToManyField(Skill)
9     # ...

```

Sposób w jaki obiekty są ze sobą wiązane za pomocą relacji wiele do wielu znacząco różni się od radzenia sobie z kluczem obcym, ponieważ wymagane jest zapisanie umiejętności w bazie danych, zanim przypisana zostanie do zadania i odwrotnie. Dzieje się tak, ponieważ `ManyToManyField` tworzy **pośrednią tabelę złączeń**, która wiąże model źródłowy z modelem docelowym. Aby stworzyć połączenie między modelami, oba muszą zostać dodane do tego niewidocznego modelu. Dokumentacja Django informuje, że:

...nadal istnieje niejawna klasa modelu, której możesz użyć do bezpośredniego dostępu do tabeli utworzonej do przechowywania skojarzenia. Posiada trzy pola do łączenia modeli.

Jeśli model źródłowy i docelowy różnią się, generowane są następujące pola:

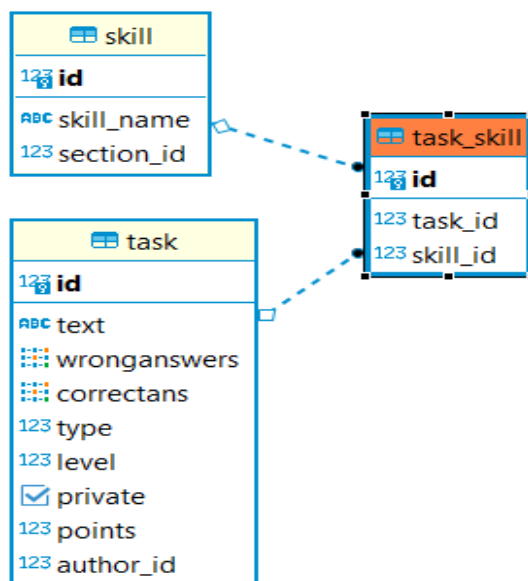
id: klucz główny relacji

<zawierający_model>_id: model **id**, który deklaruje **ManyToManyField**

<inny_model>_id: model **id**, który wskazywany jest przez **ManyToManyField**

(")

Niewidoczny model pośredni stworzony przez Django wymaga pary kluczy. Jest to klucz podstawowy modelu źródłowego oraz klucz modelu docelowego, dlatego oba obiekty muszą istnieć, zanim będą mogły zostać powiązane.

Rysunek 3.3. Wiele do wielu Task-Skill

W przypadku naszego projektu stworzona została tabela o nazwie `task_skill` zawierającą trzy kolumny: `id`, `task_id` oraz `skill_id`.

3.8.4. Integralność danych

Wszystkie relacje tworzą zależności między połączonymi modelami, więc ważne jest, aby określić co dzieje się z drugą stroną, gdy pierwsza zostanie usunięta. W tym celu została stworzona opcja `on_delete`, której zadaniem jest określać co należy zrobić z rekordami, których druga strona została usunięta. Opcja ta jest dostępna dla wszystkich trzech relacji i może przyjmować następujące wartości:

- `on_delete=models.CASCADE` - Automatycznie usuwa powiązane rekordy, które były powiązane z daną instancją.
- `on_delete=models.PROTECT` - Zapobiega usunięciu powiązanej instancji.
- `on_delete=models.SET_NULL` - Przypisuje `NULL` do powiązanych rekordów, gdy powiązana instancja jest usuwana. Należy pamiętać aby użyć opcji `null=True` w polu.
- `on_delete=models.SET_DEFAULT` - Przypisuje wartość domyślną do powiązanych rekordów, gdy powiązana instancja jest usuwana.
- `on_delete=models.SET` - Przypisuje wartość ustawioną przez wy-

wołanie do powiązanych rekordów, gdy powiązana instancja zostanie usunięta.

- `on_delete=models.DO_NOTHING` - Żadne działanie nie jest podejmowane po usunięciu powiązanych rekordów. Zwykle jest to zła praktyka dotycząca relacyjnych baz danych, ponieważ powstają osierocone rekordy bez wartości.

3.9. ORM w DJANGO

Po utworzeniu modeli danych, Django automatycznie udostępnia interfejs `QuerySet`, który umożliwia tworzenie, pobieranie, aktualizowanie i usuwanie obiektów. Są to polecenia, dzięki którym możliwe jest pobieranie informacji z bazy danych oraz otrzymywanie ich w postaci obiektów. Polecenia te możemy wykonywać z pomocą konsoli po wpisaniu następującej komendy:

```
1 >python manage.py shell
```

Kolejnym wymogiem jest zaimportowanie modeli, na których chcemy pracować.

```
1 >>>from projekt.models import Task, CustomUser, Skill
```

W tym momencie mamy możliwość tworzenia, otrzymywania oraz filtrowania obiektów.

3.9.1. Tworzenie obiektu

```
1 >>>user = CustomUser.objects.get(id = 1)
2 >>>skill = Skill.objects.get(id = 1)
3 >>>task = Task.objects.create(text = 'zadanie przyklad',
4     wronganswers = [20,12,32], correctans = [21],type = 2,
5     author = user,level = 1, private = False, points = 2)
6 >>>task.skill.add(skill)
```

W powyższym przykładzie należy początkowo pobrać z bazy obiekt użytkownika oraz wybraną umiejętność. Następnym krokiem jest utworzenie obiektu `Task` przy pomocy metody `create` i po wprowadzeniu

odpowiednich danych. Na końcu należy przypisać obiekt `skill` do pola `task.skill`. Poniżej znajduje się skrypt SQL wykonany przez Django.

```
1 SELECT "customuser"."id",
2     "customuser"."password",
3     ...
4 FROM "customuser"
5 WHERE "customuser"."id" = 1
6
7 SELECT "skill"."id",
8     "skill"."skill_name",
9     "skill"."section_id"
10 FROM "skill"
11 WHERE "skill"."id" = 1
12
13 INSERT INTO "task" ("text", "wronganswers",
14     "correctans", "type", "author_id",
15     "level", "private", "points")
16 VALUES ('zadanie przyklad', ARRAY['20','12','32']::varchar(200)[],
17     ARRAY['21']::varchar(200)[], 2, 1, 1, false, 2)
18 RETURNING "task"."id"
```

3.9.2. Pobieranie obiektu

Pobieranie danych z bazy może być wykonane na wiele sposobów. Oto kilka metod:

- `all()` - zwraca wszystkie rekordy danego modelu
- `get()` - zwraca tylko jeden rekord spełniający warunek w `get()`
- `filter()` - zwraca rekordy spełniające warunek w `filter()`
- `reverse()` - obiekty zwracane będą w odwrotnej kolejności
- `distinct()` - zwraca tylko unikalne obiekty bez duplikatów

Pobieranie obiektów z bazy danych czasem może trwać długo, dlatego istotne jest to, aby wykonywane skrypty działały w sposób optymalny. Ważnym jest, że zapytania wykonują się dopiero w momencie odniesienia do danych. Jeśli ponownie wykonamy to samo zapytanie, czas jego wykonania będzie krótszy niż poprzednio, ponieważ zostanie ono zapisane w cache.

```
1 >>>tasks = Task.objects.all()
2 >>>list(tasks)
3 >>>tasks[0]
```


W powyższym przykładzie zapytanie zostało wykonane dopiero w drugiej linii. Element listy `tasks[0]` został zapamiętany, więc zapytanie nie zostało ponownie wywołane.

Zdarza się, że podczas pozyskiwania danych z bazy zostają pobrane całe obiekty, mimo że wykorzystywane jest jedynie kilka parametrów. Takie działanie może znacząco wpłynąć na czas wykonania, dlatego warto skorzystać z `values` (wynik w formie słownika), lub `values_list` (wynik w formie listy)

```
1 >>> Task.objects.all()
2 SELECT "task"."id",
3       "task"."text",
4       "task"."wronganswers",
5       "task"."correctans",
6       "task"."type",
7       "task"."author_id",
8       "task"."level",
9       "task"."private",
10      "task"."points"
11 FROM "task"
12
13 >>> Task.objects.values("text")
14 SELECT "task"."text"
15 FROM "task"
```

Przechodząc po liście obiektów tylko raz, można wykorzystać do tego iterator, który podczas iteracji odwoływać się będzie do kolejnych elementów. W ten sposób unikniemy niepotrzebnego ładowania całego zapytania. Poniższy przykład ukazuje o wiele szybsze działanie polecenia przy użyciu iteratora.

```
1 >>> for task in Task.objects.all():
2 ...     text = task.text
3 SELECT "task"."id",
4       ...
5 FROM "task"
6 Execution time: 0.011384s [Database: default]
7 >>> for task in Task.objects.all().iterator():
8 ...     text = task.text
9 DECLARE "_django_curs_140417171636352_sync_8" NO SCROLL
10 CURSOR WITH HOLD
11     FOR SELECT "task"."id",
12              ...
13 FROM "task"
```

```
14 Execution time: 0.002761s [Database: default]
```

Funkcja `select_related` podczas wykonywania zapytania podąża za relacjami klucza obcego, pobierając odpowiednie dane obiektu powiązanego relacją. Funkcja ta w przeciwieństwie do wykonywania wielu zapytań, pozwala na stworzenie jednego, złożonego, w którym użycie klucza obcego nie będzie skutkowało wykonaniem kolejnego zapytania. Przykładem będzie sytuacja, w której dla dziesięciu zadań posiadających umiejętność o id równym 6, chcemy wypisać ich autorów.

```
1 >>> id_of_authors = []
2 >>> e = Task.objects.filter(skill=6)[:10]
3 >>> exec("for task in e: text = print(task.author.id)")
4 SELECT "task"."id",
5     ...
6 FROM "task"
7 INNER JOIN "task_skill"
8     ON ("task"."id" = "task_skill"."task_id")
9 WHERE "task_skill"."skill_id" = 6
10 LIMIT 10
11 Execution time: 0.001817s [Database: default]
12 SELECT "customuser"."id",
13     ...
14 WHERE "customuser"."id" = 2
15 LIMIT 21
16 Execution time: 0.001256s [Database: default]
17 Execution time: 0.001192s [Database: default]
18 Execution time: 0.001339s [Database: default]
19 Execution time: 0.001212s [Database: default]
20 Execution time: 0.001298s [Database: default]
21 Execution time: 0.001349s [Database: default]
22 Execution time: 0.001313s [Database: default]
23 Execution time: 0.001406s [Database: default]
24 Execution time: 0.001275s [Database: default]
25 Execution time: 0.001305s [Database: default]
26 >>> print(id_of_authors)
27 [2, 4, 4, 3, 4, 2, 1, 3, 4, 3]
```

Powyższy kod bez użycia `select_related()` wykona aż 11 zapytań do bazy. Jedno zwracające zadania, a każde kolejne o autora w pętli. Łączny czas wykonywania wynosi 0.012945s. Poniżej znajduje się kod wykorzystujący `select_related()`, który dokona tylko jednego zapytania, a czas wyniesie będzie 0.002796s.

```
1 >>> id_of_authors = []
```

```

2 >>> e = Task.objects.select_related('author').filter(skill=6)[:10]
3 >>> exec("for task in e: text = print(task.author.id)")
4 SELECT "task"."id",
5     ...
6     "customuser"."id",
7     ...
8 FROM "task"
9 INNER JOIN "task_skill"
10 ON ("task"."id" = "task_skill"."task_id")
11 INNER JOIN "customuser"
12 ON ("task"."author_id" =
13 Execution time: 0.002796s [Database: default]
14 >>> print(id_of_authors)
15 [2, 4, 4, 3, 4, 2, 1, 3, 4, 3]

```

3.9.3. Aktualizacja obiektu

Metoda `update()` wykonuje zapytanie aktualizujące SQL dla określonych pól i zwraca liczbę dopasowanych wierszy. Na przykład, aby zmienić typ wszystkich zadań o punktacji równej 3 potrzebne jest polecenie:

```

1 >>> Task.objects.filter(points = 4).update(type = 1)
2 UPDATE "authentication_task"
3 SET "type" = 1
4 WHERE "authentication_task"."points" = 4
5 Execution time: 0.170321s [Database: default]

```

3.9.4. Usuwanie obiektu

Metoda `delete()` wykonuje zapytanie SQL usuwające dla wszystkich wierszy w `QuerySet`.

```

1 >>> Task.objects.filter(points = 1).delete()

```

3.10. WYZWALACZE DJANGO-POSTGRESQL

Wyzwalacze mogą rozwiązywać wiele różnych problemów na poziomie

bazy danych lepiej niż na poziomie aplikacji Django. Dzięki wyzwalaczom możliwa jest np.:

- ochrona przez usuwaniem oraz zmienianiem wierszy lub kolumn
- śledzenie zmian w modelach lub kolumnach
- synchronizacja pól z innymi polami.

Aby używać wyzwalaczy bazy PostgreSQL w Django z pomocą przychodzi dodatek `django-pgtrigger`.

```
1 >pip install django-pgtrigger
```

Wykonując powyższe polecenie oraz dodając `pgtrigger` do **INSTALLED_APPS** można rozpocząć współpracę z `django-pgtrigger`.

3.10.1. Ochrona przed usunięciem modelu

Definicja `pgtrigger.Protect` wywołuje ochronę przed wykonaniem wybranej operacji.

Wyciąg 3-7. Fragment pliku `models.py`

```
1 import pgtrigger
2 @pgtrigger.register(
3     pgtrigger.Protect(name="delete_protect",
4                       operation=pgtrigger.Delete)
5 )
6 class Section(models.Model):
7     ...
```

```
1 >>> sec = Section.objects.get(id=3)
2 >>> sec.delete()
3 django.db.utils.InternalError: pgtrigger:
4 Cannot delete rows from section table
5 CONTEXT:
6 PL/pgSQL function pgtrigger_protect_deletes_f1129() line 14 at RAIS
```

Chcąc usunąć dział o id równym 3 otrzymujemy błąd informujący o tym, że operacja ta nie jest możliwa. Takie działanie daje nam pewność, że działy lub umiejętności nie zostaną usunięte.

3.10.2. Możliwość wyłącznie tworzenie lub odczytu

Wyzwalacz `pgtrigger.Protect` oferuje nie tylko ochronę przed usunięciem modelu. Kolejną przydatną opcją jest ochrona przez aktualizowaniem danych modelu.

Wyciąg 3-8. Fragment pliku `models.py`

```
1 @pgtrigger.register(  
2     pgtrigger.Protect(name="delete_update_protect",  
3         operation=(pgtrigger.Update | pgtrigger.Delete)  
4 ))  
5 class Task(models.Model):  
6     ...
```

Powyższy kod ukazuje ochronę modelu, dającą możliwość jedynie tworzenia nowego zadania w bazie. Próba zmiany jego wartości lub usunięcia skutkować będzie błędem. Możliwa jest również ochrona poszczególnego pola modelu. Jeżeli chcemy, aby użytkownik nie mógł zmieniać typu lub poziomu zadania, należy użyć:

Wyciąg 3-9. Fragment pliku `models.py`

```
1 @pgtrigger.register(  
2     pgtrigger.Protect(  
3         operation=pgtrigger.Update,  
4         name = 'type_level_protect'  
5         condition=(  
6             pgtrigger.Q(old__type__df=pgtrigger.F('new__type')) |  
7             pgtrigger.Q(old__level__df=pgtrigger.F('new__level'))  
8         )))  
9 class Task(models.Model):  
10     ...
```

3.10.3. Miękkie usuwanie

Zdarza się, że użytkownik usunie utworzony przez siebie sprawdzian, lecz po pewnym czasie chce go odzyskać. Można użyć wtedy `pgtrigger.SoftDelete`, który zapobiegnie całkowitemu usunięciu obiektu, poprzez zmianę wartości pola obiektu.

Wyciąg 3-10. Fragment pliku `models.py`

```
1 @pgtrigger.register(  
2     pgtrigger.SoftDelete(name = 'soft_del',  
3         field='is_active', value=False)  
4 )  
5 class Test(models.Model):  
6     is_active = models.BooleanField(default=True)  
7     ...
```

Gdy użytkownik usunie sprawdzian, pole `is_active` zmieni swoją wartość na `False` i nie będzie już wyświetlane na jego liście. Jeśli jednak będzie on chciał owy sprawdzian odzyskać, musi zrobić to z listy usuniętych sprawdzianów lub przez inne przeznaczone do tego rozwiązanie.

3.10.4. Śledzenie zmian

Jeżeli potrzebna jest możliwość śledzenia zmian w modelach użyteczne może okazać się `django-pghistory`, które zapewnia automatyczne i konfigurowalne śledzenie historii dla modeli Django przy użyciu wyzwalaczy. Aby używać `django-pghistory` potrzebne również będzie zainstalowanie aplikacji `django-pgconnection` oraz odpowiednie skonfigurowanie pliku `settings.py`. Po instalacji należy wykonać migrację.

Wyciąg 3-11. Fragment pliku `settings.py`

```
1 DATABASES = pgconnection.configure({  
2     'default': {  
3         ...  
4     }  
5 })
```

Przykładem użycia `django-pghistory` może być potrzeba zbierania informacji na temat utworzenia nowych zadań matematycznych.

Wyciąg 3-12. Fragment pliku `settings.py`

```
1 @pghistory.track(  
2     pghistory.AfterInsert('create'),  
3 )  
4 class Task(models.Model):  
5     ...
```

Powyższy kod pozwala na zapisywanie informacji dotyczących tworzonych zadań przez użytkowników. W tym celu Django stworzył nową

tabele `taskevent`, gdzie zapisywane są wszelkie dane. Istnieje wiele innych zastosowań `django-pghistory`. Aby poznać wszystkie z nich, warto zapoznać się z dokumentacją.

3.11. PODSUMOWANIE

W tym rozdziale zawarte zostały informacje na temat współpracy frameworka Django z bazą danych PostgreSQL. Treści te pokazują w jaki sposób poprawnie łączyć się z bazą, tworzyć modele oraz wykorzystywać relację na przykładzie projektu Generators Sprawdzianów. Opisane zostało również jak w optymalny sposób odpytywać bazę danych oraz wykorzystywać przydatne pakiety mające na celu pomoc we współpracy z PostgreSQL.

Bibliografia

- [1] Django Software Foundation, Oficjalna strona framework'a Django, dostęp w internecie 20.05.2021r.
<https://docs.djangoproject.com/en/3.1/>
- [2] Oracle Corporation and/or its affiliates, Oficjalna dokumentacja MySQL, dostęp w internecie: 13.05.2021r.
<https://dev.mysql.com/doc/>
- [3] The PostgreSQL Global Development Group, Oficjalna dokumentacja PostgreSQL, dostęp w internecie: 13.05.2021r.
<https://www.postgresql.org/docs/>
- [4] Microsoft, Oficjalna dokumentacja Microsoft SQL Server, dostęp w internecie: 13.05.2021r.
<https://docs.microsoft.com/en-us/sql/sql-server/>
- [5] Oracle Corporation, Oficjalna dokumentacja Oracle Database, dostęp w internecie: 13.05.2021r.
<https://docs.oracle.com/en/database/>
- [6] Wes Kendall, Oficjalna dokumentacja django-pghistory, dostęp w internecie: 03.06.2021r.
<https://django-pghistory.readthedocs.io/en/latest/index.html>
- [7] Wes Kendall, Oficjalna dokumentacja django-pgtrigger, dostęp w internecie: 03.06.2021r.
<https://django-pgtrigger.readthedocs.io/en/latest/toc.html>
- [8] Wes Kendall, Oficjalna dokumentacja django-pgconnection, dostęp w internecie: 04.06.2021r.
<https://django-pgconnection.readthedocs.io/en/latest/>
- [9] Sammy Lee, Data Engineering with Python, Django, and PostgreSQL, dostęp w internecie: 23.05.2021r.
<https://towardsdatascience.com/data-engineering-with-python-django-and-postgres>
- [10] Adrian Holovaty, Jacob K. Moss, The Definitive Guide to Django: Web Development Done Right
<http://gsl-archive.mit.edu/media/programs/mexico-summer-2014/materials/djangobo>

ROZDZIAŁ 4

React jako narzędzie do tworzenia interfejsu użytkownika

4.1. CZYM JEST REACT?

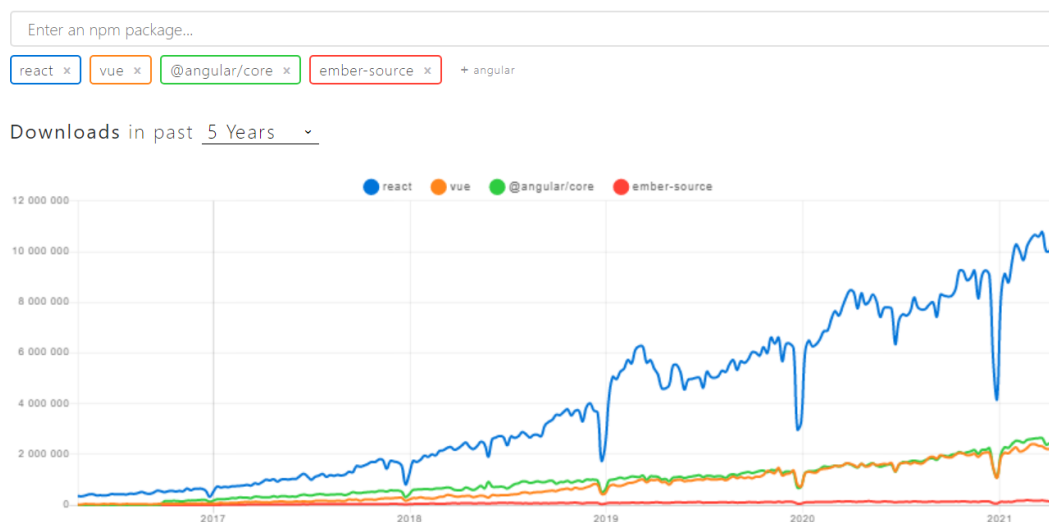
React jest javascriptową biblioteką typu open source ¹ używaną do tworzenia interfejsów użytkownika aplikacji internetowych. Oryginalnym autorem jest programista firmy Facebook - Jordan Walke. Pierwszy, bardzo wczesny prototyp Reacta - FaxJS powstał już w 2011 roku, został wykorzystany do zaimplementowania funkcji "Szukaj" na platformie Facebook. Niedługo później, aby móc łatwiej obsługiwać Facebook Ads Jordan rozwinął prototyp i stworzył React. Po nabyciu przez Facebook Instagrama w 2012 roku, Instagram wyrażał chęć wdrożenia nowej technologii na swoją platformę, co powodowało nacisk na odłączenie Reacta od Facebooka i przejście na licencję open-source. W 2013 roku biblioteka przeszła na licencję open source [3].

Od tamtego momentu React cały czas prężnie się rozwija, pozostaje jednym z najpopularniejszych narzędzi do tworzenia interfejsów graficznych, używany nie tylko przez ogromne firmy takie jak Uber, Netflix, Airbnb, Amazon, Twitter oraz wiele innych, ale również przez zwykłych użytkowników. Popularność Reacta nie przestaje rosnąć, w styczniu 2021 roku biblioteka została pobrana ponad 10 milionów razy, zdecydowanie wyróżniając się na tle podobnych narzędzi przeznaczonych do tworzenia interfejsów użytkownika.

---

¹ open source - rodzaj oprogramowania oparty na licencji przyznającej użytkownikom prawo do badania, zmiany i rozpowszechniania oprogramowania [6]

react vs vue vs @angular/core vs ember-source

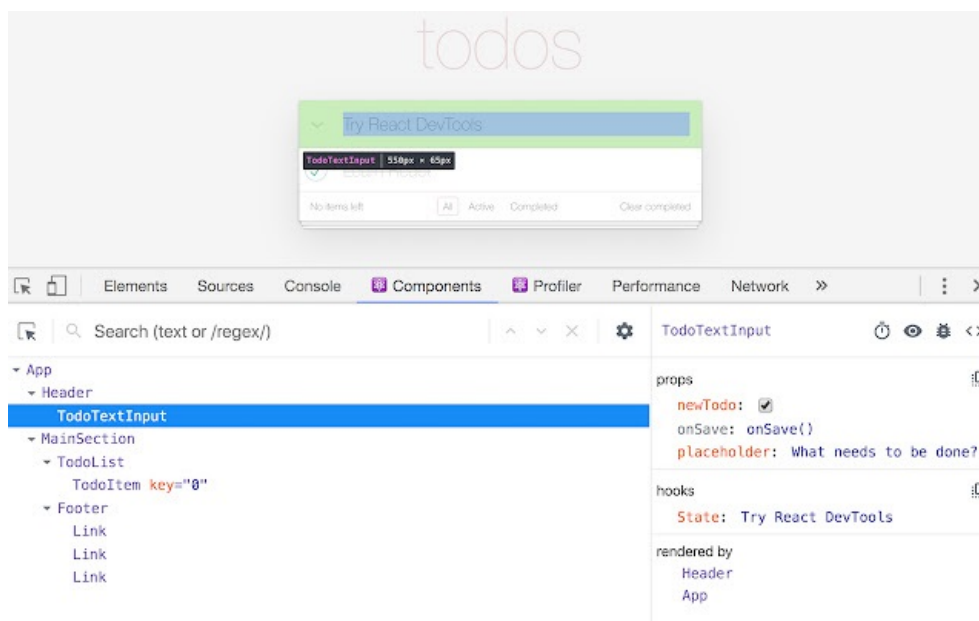

Rysunek 4.1. npm trends, statystyki dotyczące ilości pobrań popularnych narzędzi do tworzenia interfejsów

4.2. DLACZEGO WARTO KORZYSTAĆ Z REACTA?

React posiada wiele zalet, które sprawiły, że został użyty w tym projekcie. Relatywnie niska bariera wejścia, dzięki której nauka powinna być w miarę prosta dla osób mających wcześniejszą styczność z programowaniem. Łatwość testowania oraz debugowania - w tym celu bardzo przydatne jest narzędzie React Developer Tools, które możemy używać z poziomu przeglądarki internetowej. React Developer Tools jest dostępne w postaci rozszerzenia, po którego zainstalowaniu ujrzymy dwie zakładki, zakładkę Components oraz zakładkę Profiler, w zakładce Components możemy obserwować hierarchię wszystkich komponentów naszej aplikacji, możemy obserwować stan dowolnego komponentu oraz to jak zmienia się on w czasie. Druga zakładka Profiler pozwala nam sprawdzić wydajność naszej aplikacji. Domyślnie React pokazuje programiście wiele użytecznych, dobrze opisanych komentarzy oraz ostrzeżeń usprawniających pracę, są one dostępne, kiedy aplikacja znajduje się w fazie developerskiej. Wszystko to sprawia, że aplikacja w fazie developerskiej działa wolniej. Przejście do fazy produkcyjnej usuwa większość komentarzy, ostrzeżeń oraz możliwość sprawdzania każdego komponentu i dowolnej informacji o nim przy pomocy React Developer Tools, ale za to znacząco przyspiesza

jej wydajność. Właśnie z tych powodów tryb developerski stosujemy w czasie budowania aplikacji, a tryb produkcyjny używamy tam, gdzie mają korzystać z niego docelowi użytkownicy.

Rysunek 4.2. React Developer Tools - obraz poglądowy

Źródło: https://lh3.googleusercontent.com/XWuZGqIrIsaoKHUqqQ2rs_GhS5JaH1p5pPBIUpj22mjNRNdR3Ana8FKz4B7JwsA6HIFVXGuU7pa4ELiW6iUNhs0Iyg=w640-h400-e365-rj-sc0x00ffffff

React posiada obszerną, bardzo dobrze napisaną dokumentację wraz z samouczkiem [4] dostępną w wielu językach, między innymi w języku Polskim. Kolejnym z plusów jest budowa komponentów, interfejs zbudowany w Reactcie jest stworzony z mniejszych komponentów, które łączą w sobie wygląd wraz z logiką odpowiedzialną za ich zachowanie, co pomaga w zorganizowaniu pracy, dodatkową pomocą jest JSX - rozszerzenie składni pozwalająca na używanie znaczników HTML razem z językiem Javascript. Ogromna popularność Reacta przekłada się również na mnogość dostępnych samouczków i innych materiałów pozwalających lepiej zrozumieć tę bibliotekę. Dodatkowo w poszukiwaniu odpowiedzi na nurtujące nas pytania możemy zajrzeć do społeczności programistów React takie jak dev.to, hashnode, lub najpopularniejszy z nich pod względem obserwujących użytkowników (aktualnie jest ich ponad ćwierć miliona) - Reddit.

4.3. NPM

Npm (pierwotnie skrót od Node Package Manager) jest to manager pakietów języka Javascript. Pierwsze wydanie npm miało miejsce już w 2010 roku [5]. Npm jest domyślnym managerem pakietów środowiska Node.js, npm jest instalowane razem z Node.js. Najważniejszym aspektem npm jest ogromna baza pakietów, bibliotek o niezwykle szerokim wachlarzu zastosowań. Interesujące nas rozszerzenie możemy zainstalować przy pomocy komendy

```
npm install nazwapakietu
```

Kiedy nad projektem pracuje wiele osób, ilość używanych bibliotek może rozrastać się dużo szybciej wraz z szukaniem nowych rozwiązań do pojawiających się problemów. Potrzeba wpisywania nazwy każdego pakietu oraz instalowania go osobno mogłaby być męcząca, dlatego npm śledzi wszystkie używane pakiety w danym projekcie w jsonowym pliku `packages`, aby zainstalować wszystkie pakiety zarejestrowane przez plik `packages` należy użyć komendy

```
npm update
```

4.4. POJĘCIA REACTA

4.4.1. JSX

JSX czyli Javascript XML jest rozszerzeniem składni języka Javascript, które pozwala na używanie znaczników HTML razem z językiem Javascript. Jest to niezwykle przydatne narzędzie, które ułatwia nam na operowanie danymi przetwarzanymi w kodzie Javascriptowym oraz ułatwia ich wyświetlanie przy pomocy znaczników HTML. JSX możemy wykorzystać w wielu celach.

Wyciąg 4-1. Fragment pliku `MaterialUiUserExams.js`, przykładowe użycie JSX

```
1 <ListItemText>  
2     primary={<h3>{section.Section}</h3>}  
3     secondary={"Dostępnych zadań: " + section.sectionTaskCount}  
4 </ListItemText>
```

Jednym ze sposobów użycia jest łatwa możliwość otrzymania wartości zmiennej używanej w kodzie javascriptowym. W powyższym przykładzie wykorzystujemy to, aby otrzymać nazwę każdego działu, który następnie wyświetlamy użytkownikowi. JSX jest w stanie obsłużyć dowolne, prawidłowe wyrażenie w języku Javascript, które zostało zamknięte wewnątrz nawiasów klamrowych. Dzięki czemu możemy nie tylko uzyskać wartości zmiennych, ale również je modyfikować oraz wywoływać funkcje javascriptowe, jeśli tego potrzebujemy.

Wyciąg 4-2. Wywołanie funkcji map wewnątrz elementu <List>

```

1  <List>
2    {sections.map((section) => {
3
4        return (
5            <>
6            <ListItem
7              button onClick={this.hideSection(section)}>
8
9              <ListItemText>
10               primary={<h3>{section.Section}</h3>}
11               secondary={"Dostępnych zadań: " + section.sectionTaskCount}
12             </ListItemText>
13             {(this.state.hiddenSections.indexOf(section.id) !== -1)
14              ? <ExpandLess /> : <ExpandMore />}
15           </ListItem>
16
17           <Collapse in={this.state.hiddenSections
18             .includes(section.id)}
19             timeout="auto" unmountOnExit>
20             <List component="div" disablePadding>
21               <ListItem button
22                 key={section.id}
23                 onClick={this.handleToggleAll(section)}>
24                 <ListItemIcon>
25                   <Checkbox
26                     edge="start"
27                     checked={this.state.
28                       fullyChecked.indexOf(section.id) !== -1}
29                     tabIndex={-1}/>
30                 </ListItemIcon>
31                 <ListItemText
32                   primary={<b>Zaznacz wszystkie</b>} />
33               </ListItem>

```

```
34 | ...  
35 | </List>
```

Po kompilacji wyrażenia JSX stają się wywołaniami funkcji w języku Javascript, oznacza to, że możliwe jest używanie wyrażen w JSX wewnątrz instrukcji warunkowych, pętli, przypisywać je do zmiennych, używać jako argumentów oraz zwracać z funkcji. Oczywiście oznacza to, że jeśli ktoś nie chce korzystać z JSX, może tego nie robić. Możliwe jest stworzenie wszystkich komponentów w czystym Javascriptcie, natomiast JSX jest narzędziem bardzo wygodnym, mocno usprawniającym pracę z Reactem, dlatego jest zdecydowanie zalecanym rozwiązaniem.

4.4.2. Komponenty

Interfejs w Reactcie składa się z komponentów. Komponenty są jak javascriptowe funkcje, które przyjmują pewne wartości na wejściu, a następnie zwracają elementy reactowe, które opisują, co ma pojawić się na ekranie. Wyróżniamy dwa typy komponentów - komponenty klasowe oraz komponenty funkcyjne.

Wyciąg 4-3. Przykład komponentu klasowego

```
1 | class ClassComponent extends Component{  
2 |   render(){  
3 |     return <h2>Przykład komponentu klasowego</h2>  
4 |   }  
5 | }
```

Wyciąg 4-4. Przykład komponentu funkcyjnego

```
1 | function FunctionComponent(props){  
2 |   return <h2>Przykład komponentu funkcyjnego</h2>  
3 | }
```

Jedną z zasad obowiązujących podczas budowy komponentów, zarówno funkcyjnych jak i klasowych pozostaje nienaruszalność właściwości(ang. props) przekazywanych podczas deklaracji funkcji, dane, które mają zmieniać się dynamicznie powinny być przechowywane w stanach. Obecnie podstawową różnicą pozostaje składnia, w przeszłości komponenty funkcyjne nie posiadały stanów ani metod pozwalających na uruchamianie kodu w odpowiednich momentach, z tych powodów komponentów

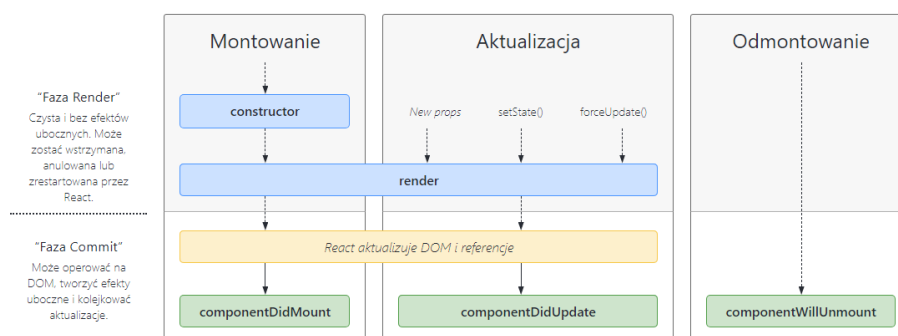
funkcyjnych używano tylko do budowy komponentów, które nie musiały być dynamiczne. Zmieniło się to wraz z wprowadzeniem Hooków. Warto również wiedzieć, że komponenty mogą odwoływać się do innych komponentów, co promuje pisanie ich z myślą o możliwości wielokrotnego wykorzystania. Możemy to wykorzystać na przykład tworząc komponent ekranu ładowania, następnie możemy go użyć w innych komponentach, renderując go wtedy, gdy użytkownik będzie oczekiwał na odpowiedź od serwera.

4.4.3. Stan i cykl życia

Stan zawiera dane związane z danym komponentem, które mogą ulegać zmianie. Stan powinien być javascriptowym obiektem, aby go zmodyfikować należy wywołać metodę `setState`. Dodatkowo komponenty posiadają metody cyklu życia, które są odpowiedzialne za uruchamianie kodu w odpowiednich momentach.

Cykl życia komponentu możemy podzielić na 3 etapy:

- Montowanie(ang. Mounting), czyli pierwsze stworzenie instancji komponentu i włożenie go do drzewa DOM
- Aktualizacja, czyli zmiany we właściwościach lub stanie komponentu
- Odmontowanie(ang. Unmounting), czyli usunięcie komponentu z drzewa DOM

Rysunek 4.3. Diagram metod cyklu życia

Źródło:

<https://projects.wojtekmaj.pl/react-lifecycle-methods-diagram/>

Każdy cykl wywołuje inny zestaw metod, najważniejszymi metodami wywoływanymi w czasie montowania są `constructor` - odpowiedzialny za inicjalizację stanu lokalnego oraz `związanie`(ang. `bind`) metody obsługi

zdarzeń, render oraz componentDidMount - ta metoda jest odpowiednim miejscem do wysłania zapytania, jeśli potrzebujemy pobrać dane z zewnątrz. W czasie aktualizacji wywołana zostaje analogiczna metoda - componentDidUpdate, a w czasie Odmontowania wywołana zostaje metoda componentWillUnmount - powinniśmy z niej korzystać głównie w celach posprzątania np. wyzerowanie liczników.

Stan może przyjąć dowolną wartość, true, false, null, może być liczbą, stringiem lub tablicą.

Wyciąg 4-5. Przykład komponentu klasowego korzystającego ze stanów

```
1  class UserExams extends Component {  
2      constructor(props) {  
3          super(props);  
4          this.state = {  
5              exams: null,  
6              open: false,  
7              listExpand:{},  
8              generatedId: null,  
9              generatedName: null,  
10             sections: null,  
11             groups: null,  
12             ileotw: '',  
13             ilezamk: '',  
14             level: '',  
15             skills: '',  
16             groups: '',  
17         }  
18     }  
19 }
```

4.4.4. Renderowanie warunkowe

Renderowanie warunkowe umożliwia wyświetlanie elementów na podstawie stanu twojej aplikacji. Oznacza to, że jesteśmy w stanie uzależnić interfejs(to, co widzi użytkownik) od wartości zwracanej przez zastosowaną przez nas instrukcję warunkową. Do renderowania warunkowego możemy użyć klasycznej instrukcji if,

Wyciąg 4-6. Renderowanie warunkowe przy pomocy instrukcji if


```
1      if (!exams ) {  
2          return (  
3              <Loading message={"Ładowanie kolekcji sprawdzianów"} >  
4              </Loading>  
5          );  
6      }
```

operatora warunkowego, często stosowanego jako krótsza wersja instrukcji if

Wyciąg 4-7. Renderowanie przy pomocy operatora warunkowego

```
1 {editView == "email" ?  
2     (  
3         <h1>Widok, który zobaczy użytkownik,  
4         jeśli warunek zostanie spełniony </h1>  
5     ):  
6     (  
7         <h1>Widok, który zobaczy użytkownik  
8         jeśli warunek nie zostanie spełniony</h1>  
9     )
```

jak i przy pomocy operatora logicznego `&&`.

Wyciąg 4-8. Renderowanie warunkowe przy pomocy operatora logicznego `&&`

```

1 | {
2 |     isSubmitting && <LoadingScreenB></LoadingScreenB>
3 | }
```

4.4.5. Hooki

Hooki zostały wprowadzone w wersji 16.8, pozwalają używać stanów oraz innych funkcjonalności Reacta w komponentach funkcyjnych.

Jak podają developerzy, głównymi powodami, dla których wprowadzili hooki były:

- Współdzielenie logiki związanej ze stanem pomiędzy komponentami jest trudne

- Wraz ze wzrostem złożoności komponentów stają się one zbyt trudne do zrozumienia

- Klasy są mylące zarówno dla ludzi jak i maszyn

Jeśli chcemy skorzystać ze stanu w komponencie funkcyjnym należy użyć hooka stanu.

Wyciąg 4-9. Wywołanie hooka stanu

```

1 | const [editView, setEditView] = React.useState("email");
```

Powyższy przykład pokazuje jak użyć hooka stanu, gdzie `editView` jest nazwą stanu, a `email` jest jego wartością początkową. W przypadku potrzeby zaktualizowania wartości należy wywołać funkcję `setEditView`.

Wyciąg 4-10. Zmiana stanu przy pomocy funkcji `setEditView`

```

1 | <Button variant="contained"
2 |   color="primary"
3 |   onClick={ (e)=>setEditView("name")} >
4 |     Zmień nazwę użytkownika
5 | </Button>
```

Jeśli chcemy dokonać operacji w określonym cyklu życia komponentu należy użyć hooka `useEffect`. Możemy o nim myśleć jak o połączeniu metod `componentDidMount`, `componentDidUpdate` oraz `componentWillUnmount` w jedną.

Wyciąg 4-11. Przykładowe użycie hooka useEffect

```
1  useEffect(() => {
2    const fetchSections = () => {
3      console.log("useeffect");
4      axiosInstanceNoAuth
5        .get("/user/sections2/")
6        .then((response) => {
7          const parsed = response.data.map((section) => {
8            section.skill = section.skilll;
9            return section;
10         });
11         setSections(parsed);
12       });
13       .catch((error) => {
14         setSections(false);
15       });
16     };
17     fetchSections();
18   }
```

4.4.6. Obsługa zdarzeń

Kolejnym pojęciem często używanym w budowaniu interfejsów są zdarzenia. Zdarzenia określają zajście pewnej czynności, którą nasz interfejs jest w stanie wyłapać i następnie obsłużyć. Przykładowymi zdarzeniami mogą być `onClick` - w przypadku kliknięcia myszką, `onChange` - w przypadku modyfikacji elementu lub `onSubmit` - w przypadku przesłania formularza. W odróżnieniu od np. HTMLa w Reactcie zdarzenia zapisujemy tzw. camelCasem.² Instrukcje obsługi zdarzenia są przekazywane jako funkcje.

Wyciąg 4-12. Przykładowa obsługa zdarzenia `onClick`

```
1  <BootstrapTooltip title="Skopiuj sprawdzian">
2    <IconButton onClick={() =>
3      {this.createExamCopy(exam);}}>
4      <FileCopyIcon />
5    </IconButton>
6  </BootstrapTooltip>
```

² camelCase jest konwencją, w której w nazwach kolejne wyrazy zapisujemy łącznie, a każdy kolejny (nie licząc pierwszego) rozpoczynamy wielką literą

Powyższy przykład pokazuje jeden ze sposobów obsługi zdarzeń wykorzystywanych w gen-mat. Kliknięcie przycisku IconButton powoduje wywołanie funkcji `createExamCopy`, która jest odpowiedzialna za utworzenie kopii sprawdzianu. Innym sposobem na przekazanie instrukcji obsługi zdarzenia jest napisanie funkcji obsługi, następnie jej związanie(ang. `bind`) i wywołanie jej przy pomocy `this`.

Wyciąg 4-13. Związanie

```
1 | this.hideSection = this.hideSection.bind(this);
```

Wyciąg 4-14. Wywołanie obsługi zdarzenia po związaniu

```
1 | <ListItem  
2 |   button  
3 |   onClick={this.hideSection(section)}>
```

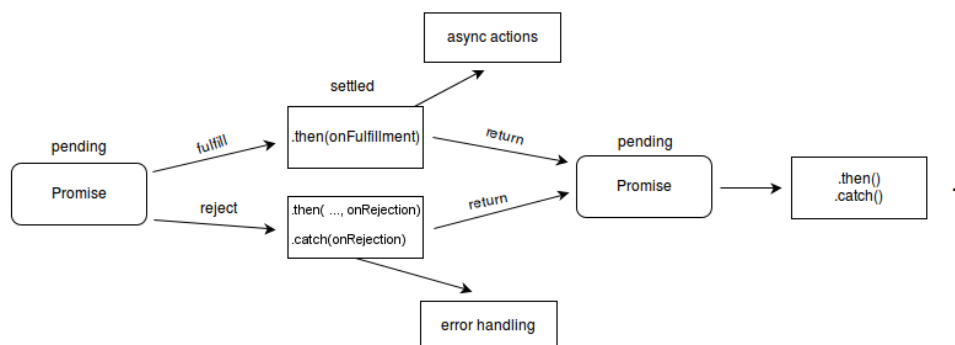
4.5. TWORZENIE FORMULARZY ORAZ WYMIANA DANYCH Z SERWEREM

Jedną z podstawowych rzeczy, które musi zrobić prawie każdy interfejs w dzisiejszych aplikacjach internetowych jest obsługa formularzy oraz wymiana danych między serwerem, aplikacją oraz użytkownikiem. Interfejs projektu Gen-mat w tym celu używa głównie 3 bibliotek:

- Axios
- Formik
- Yup

4.5.1. Axios

Axios [1] jest Klientem HTTP dla node.js oraz przeglądarki opartym na javascriptowym obiekcie Promise, który służy do obsługi operacji asynchronicznych.

Rysunek 4.4. Jak działa Promise?

Źródło: https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/JavaScript/Reference/Global_Objects/Promise/promises.png

Dzięki Axios możemy tworzyć HTTP(ang. Hypertext Transfer Protocol) requesty- żądania, które są podstawową formą komunikacji z serwerem. HTTP opisuje formę żądania klienta oraz formę odpowiedzi na to żądanie ze strony serwera. Do najważniejszych metod httprequestów, na których się skupimy, należą:

- GET - metoda wysyłająca żądanie otrzymania danych, powinna być ograniczona jedynie do pobierania danych, nie powinna ich przysyłać
- PUT - metoda używana w celu przesłania danych między klientem oraz serwerem w celu aktualizacji wybranego zasobu
- POST - metoda używana w celu przesłania danych między klientem oraz serwerem
- DELETE - żądanie usunięcia danych

Axios pozwala na tworzenie instancji z własną konfiguracją, która będzie stosowana domyślnie przy każdym wysłaniu żądania przy pomocy tej instancji.

Gen-mat używa dwóch instancji Axios.

Wyciąg 4-15. Instancje axios projektu gen-mat

```

1 | import axios from "axios";
2 |
3 | export const axiosInstanceNoAuth = axios.create({
4 |   baseURL: window.location.origin + "/api/",
5 |   timeout: 30000,
6 |   headers: {
7 |     "Content-Type": "application/json",
8 |     accept: "application/json",
  
```

```
9     },
10  });
11
12  export const axiosInstance = axios.create({
13    baseURL: window.location.origin + "/api/",
14    timeout: 30000,
15    headers: {
16      Authorization: "JWT " + localStorage.getItem("access_token"),
17      "Content-Type": "application/json",
18      accept: "application/json",
19    },
20  });
```

Gdzie `baseURL` oznacza adres URL, `timeout` służy do określania maksymalnego czasu (w milisekundach) jaki żądanie ma na wykonanie, zanim zostanie anulowane, dodatkowo na podstawie zawartości nagłówka `server` jest w stanie odróżnić czy zapytanie zostało wysłane przez użytkownika zalogowanego czy przez użytkownika niezalogowanego. Aby wysłać żądanie należy odwołać się do instancji, określić rodzaj żądania, podać dokładną ścieżkę oraz, w zależności od tego, co mamy do przekazania serwerowi, przesłać dane.

Wyciąg 4-16. Przykładowe wywołanie zapytania GET, aby otrzymać sprawdziany użytkownika

```
1  updateExams = () => {
2    this.setState({ exams: null });
3    axiosInstance
4      .get("/user/tests/")
5      .then((response) => {
6        console.log("UE update response", response, "exams", response.data);
7        this.setState({ exams: response.data });
8      })
9      .catch((error) => {
10        console.log("UE update error response", error);
11      });
12  }
```

Wyciąg 4-17. Wywołanie zapytania POST w celu utworzenia rejestracji nowego użytkownika

```
1 axiosInstanceNoAuth
2     .post("/user/create/", {
3         username: values.name,
4         password: values.password,
5         email: values.email,
6     })
```

4.5.2. Yup

Yup jest narzędziem przydatnym przy parsowaniu oraz walidacji [8]. Yup pozwala na tworzenie schematów, do których następnie można przyrównać interesujący nas element. Yup pozwala nam porównywać zarówno wartości zmiennych, jak i ich typy.

Wyciąg 4-18. Yup - przykład użycia

```
1 validationSchema=Yup.object().shape({
2     name: Yup.string()
3         .min(2, "Nazwa użytkownika musi
4         się składać z minimum 2 znaków!")
5         .max(50, "Hasło może zawierać maksymalnie 50 znaków!")
6         .required(FRS),
7     password: Yup.string()
8         .min(8, "Hasło musi zawierać co najmniej 8 znaków!")
9         .max(50, "Hasło może zawierać maksymalnie 50 znaków!")
10        .required(FRS),
11    passwordConfirm: Yup.string()
12        .oneOf([Yup.ref("password")], "Hasła są różne")
13        .required(FRS),
14    email: Yup.string()
15        .email("Nieprawidłowy adres e-mail")
16        .required(FRS),
17    })}
```

4.5.3. Formik

Formik jest biblioteką usprawniającą tworzenie formularzy w Reactcie. Pomaga z przekazywaniem wartości ze stanów oraz do stanów, walidacją

oraz wyłapywaniem błędów oraz przesyłaniem formularzy. Jak podaje sam autor, powodem, dla którego stworzył Formik jest chęć unstandaryzowania komponentów wejścia oraz sposobu przepływu danych wewnątrz formularzy [2].

Formik daje nam dostęp do przemyślanych pól oraz metod pomocniczych przydatnych przy tworzeniu formularzy. Na początku możemy przekazać początkowe wartości w `initialValues`, podstawowymi metodami pomocniczymi są:

- `handleSubmit` - procedura obsługi wysyłania
- `handleChange` - procedura obsługi zmian
- `values` - w tej metodzie przechowywane są aktualne wartości obecne w formularzu.

Dodatkowo Formik pomaga w walidacji pól na poziomie formularza dzięki `validationSchema`, która w połączeniu z Yupem sprawia, że walidacja z poziomu formularza staje się bardzo prosta. Wystarczy stworzyć schemat przy pomocy Yupa a następnie jako `validationSchema` użyć obiektu stworzonego w Yup.

Wyciąg 4-19. Formik - deklaracja

```
1 <Formik
2   initialValues={{
3     name: "",
4     password: "",
5   }}
6   validationSchema={Yup.object().shape({
7     password: Yup.string()
8       .min(8, "Hasło musi zawierać co najmniej 8 znaków!")
9       .max(50, "Hasło może zawierać maksymalnie 50 znaków!")
10      .required(FRS),
11     name: Yup.string()
12       .min(2, "Hasło musi zawierać co najmniej 8 znaków!")
13       .max(50, "Hasło może zawierać maksymalnie 50 znaków!")
14       .required(FRS),
15   })}
16   onSubmit={(values, helpers) => {
17     setTimeout(() => {
18       helpers.setSubmitting(true);
19       axiosInstance
20         .post("/token/obtain/", {
21           username: values.name,
22           password: values.password,
```



```
23     })
24     .then((response) => {
25       axiosInstance.defaults.headers["Authorization"] =
26         "JWT " + response.data.access;
27       localStorage.setItem(
28         "access_token",
29         response.data.access
30       );
31       localStorage.setItem(
32         "refresh_token",
33         response.data.refresh
34       );
35       helpers.setSubmitting(false);
36       props.checkUser();
37       props.history.push("/");
38     })
39     .catch((error) => {
40       const errResponse = error.response;
41       helpers.setSubmitting(false);
42       if (
43         errResponse.status === 401 &&
44         errResponse.statusText === "Unauthorized"
45       ) {
46         enqueueSnackbar("Nieprawidłowy adres e-mail lub hasło", {
47           variant: 'error',
48         })
49         helpers.setValues(
50           {
51             name: "",
52             password: "",
53           },
54           false
55         );
56         helpers.setTouched(
57           {
58             name: false,
59             password: false,
60           },
61           false
62         );
63         helpers.setFieldError(
64           "general",
65           "Nieprawidłowa nazwa użytkownika lub hasło"
66         );

```

```
67 |  
68 |     }  
69 |   });  
70 |   }, 400);  
71 | }}  
72 | >  
73 | {({  
74 |   values,  
75 |   errors,  
76 |   touched,  
77 |   handleChange,  
78 |   handleBlur,  
79 |   handleSubmit,  
80 |   isSubmitting,  
81 | }) => {
```

Oprócz wcześniej wspomnianych właściwościach jako podstawowe Formik zapewnia:

- `dirty` - zwracające `true`, gdy między wartościami `values` a początkowymi wartościami przekazanymi w `initialValues` nie zachodzi głęboka równość.
- `handleBlur` - procedura obsługi zdarzenia `onBlur` - używanego, gdy chcemy monitorować, czy konkretna dana wejściowa została dotknięta.
- `isSubmitting` - sprawdza stan przysyłania formularza, zwraca `true`, gdy formularz jest aktualnie przysyłany, w innym wypadku zwraca `false`
- `setFieldError` - pozwala ustawić osobno wiadomość w razie błędu wybranego pola

4.6. REACT ROUTER

Modułem odpowiedzialnym za routing - nawigację pomiędzy ścieżkami jest React Router [7]. Moduł ten odpowiada za możliwość przechodzenia pomiędzy różnymi widokami obecnymi w projekcie, jak i wyświetlanie prawidłowego widoku pod danym adresem URL. Kolejnym zastosowaniem jest zabezpieczenie ścieżki przed niepożądanym użytkownikiem oraz możliwość przekierowania użytkownika pod wybrany adres. Dodatkowo React Router pozwala na wyłuskanie opcjonalnego parametru w adresie URL.

Jednym z najważniejszych komponentów w React Router jest `Route`,

jego podstawową funkcją jest wyświetlanie właściwej części interfejsu pod podanym adresem URL. Kolejnym przydatnym komponentem jest `Switch`, sprawia, że renderuje się pierwszy `Route`, który odpowiada podanemu adresowi, zapobiega to niechcianym renderom widoków, które przypadkiem mogą również pasować do podanej ścieżki. Komponent `Redirect` nadpisuje obecny adres i nawiguje pod nowy adres.

Wyciąg 4-20. Ścieżki dostępne w projekcie gen-mat

```
1 <Switch>
2   <Route
3     exact
4     path={"/login/"}
5     render={(props) => <Login {...global} {...props} />}
6   />
7
8   <Route
9     exact
10    path={"/mytasks/"}
11    render={(props) => <MaterialUiTaskCollection {...global} {...props} />}
12  />
13  <Route
14    exact
15    path={"/signup/"}
16    render={(props) => <Signup {...global} {...props} />}
17  />
18  <Route
19    exact
20    path={"/signupsuccess/:token"}
21    render={(props) => (
22      <RegisterSuccess {...global} {...props} />
23    )}
24  />
25  <Route
26    exact
27    path={"/activateaccount/:token/"}
28    render={(props) => (
29      <AccountActivation {...props} {...global} />
30    )}
31  />
32  <Route
33    exact
34    path={"/passreset/:token"}
35    render={(props) => <PasswordReset {...props} {...global} />}
```

```
36   />
37   <Route
38     exact
39     path="/requestresetpassword/"
40     render={(props) => (
41       <PasswordResetRequest {...props} {...global} />
42     )}
43   />
44   <Route
45     exact
46     path="/addtask/"
47     render={(props) => <AddTask {...props} {...global} />}
48   />
49   <Route
50     path={"/myaccount/"}
51     render={(props) => (
52       <UserAccountManager {...props} {...global} />
53     )}
54   />
55   <Route
56     path={"/editor/:id/"}
57     render={(props) => <ExamEditor {...props} {...global} />}
58   />
59   <Route
60     path={"/userexams/"}
61     render={(props) => <UserExams {...props} {...global} />}
62   />
63   <Route
64     path={"/loggedout"}
65     render={(props) => <LoggedOut {...props} {...global} />}
66   />
67   <Route
68     path={"/"}
69     render={(props) => <HomePage {...props} {...global} />}
70   />
71 </Switch>
```

React Router posiada kilka przydatnych hooków, useHistory, useLocation, useParams, useRouteMatch. Hook useHistory daje nam dostęp do pakietu history, który oferuje kolejne usprawnienia nawigacyjne oferując właściwości i metody takie jak:

- location- obiekt reprezentujący obecny adres
- push- przepycha nowy adres na ostatnie miejsce na stosie historii
- goBack- funkcja wracająca na poprzedni adres

Rozważmy następującą sytuację - użytkownik zapomniał hasła, korzysta z funkcji "reset hasła", na adres e-mail otrzymuje link, którego ostatnią częścią jest losowo wygenerowany ciąg znaków - token, nasza aplikacja musi być w stanie wydobyć ten token oraz sprawdzić czy jest poprawny, jest to możliwe dzięki użyciu useParams.

Wyciąg 4-21. Przykładowe użycie useParams

```
1 | const passwordToken = useParams().token;
```

4.7. PODSUMOWANIE

React jest potężnym narzędziem do tworzenia interfejsów. Jego ogromna popularność przekłada się na gigantyczną ilość materiałów pomagających jego przyswojenie, co w połączeniu z relatywnie niską barierą wejścia składa się na atrakcyjny wybór dla osób bez większego doświadczenia w tworzeniu interfejsów. Dodatkowym atutem jest kompatybilność z szeroką ilością narzędzi ułatwiających pracę oraz dających więcej możliwości. Fakt, że React jest stale rozwijany oraz używany przez ogromne firmy sugeruje, że nie zostanie porzucony w najbliższej przyszłości, co również może skłaniać do wybrania właśnie tej biblioteki.

Bibliografia

- [1] *axios - Dokumentacja*. URL: <https://axios-http.com/docs/intro>.
- [2] *Formik - Dokumentacja*. URL: <https://formik.org/docs/overview>.
- [3] Ferenc Hamor. *The History of React.js on a Timeline*. RisingStack. URL: <https://blog.risingstack.com/the-history-of-react-js-on-a-timeline/>.
- [4] Facebook Inc. *React - Dokumentacja*. URL: <https://reactjs.org/>.
- [5] *Npm(software)*. Wikipedia. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Npm_\(software\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Npm_(software)).
- [6] *Otwarte oprogramowanie*. Wikipedia. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Otwarte_oprogramowanie.
- [7] *React Router - Dokumentacja*. URL: <https://reactrouter.com/web/example/basic>.
- [8] *Yup - Dokumentacja*. URL: <https://github.com/jquense/yup>.